

895.918
ก. 17 5.

นางอรรตวิษณุสูธี (ทรัพย์ ขมกัญ)

ณ เชียงบรมบรรพต (วัดสระเกษ)

วันที่ ๑๒ มิถุนายน พระพุทธศักราช ๒๔๗๐

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ ไสภณพิพรรฒนาการ

94676

คำบรรยาย

การทกรรยาทกรกของข้าพเจ้าถึงแก่กรรม ในวันอาชน้ำศพ ทำบุญ ๗ วัน, ๕๐ วัน, ๑๐๐ วันและวันครบรอบขี้ ซึ่งมีได้เรียนให้ท่านที่เคารพ นยัดอทราบตามประเพณี เป็นแต่ขอกข่าวลาตามประสงค์ของผู้ที่ล่วงลับ ปรารภไว้เท่านั้น ก็โดยคิดว่าการทำศพตามลทธิธรรมเนียมไทย ต้องเรียนรยกวนหลายครั้งหลายหนนัก ข้าพเจ้าจึงไต่ถามการขอกกล่าว เชื้อเชิญเพื่อมิให้เป็นกรรยกวนอันมีจำเป็น รอไว้เรียนให้ทราบในคราว ปลงศพทีเดียว

แต่การที่มีได้เรียนให้ทราบนั้น ใช้ว่าระงกการขำเพ็ญกุศลตาม ประเพณีเสียก็หาไม่ ยิ่งกว่านั้นได้ขำเพ็ญกุศลทุก ๆ สิบคาห์จนตลอด ๑๐๐ วันจึงขำศพ เมื่อครบรอบ ๑ ขี้และก่อนปลงศพก็ได้ขำเพ็ญกุศล ที่บ้านตามประเพณีนิยม

ขอขอบพระเดชพระคุณท่านที่มีความเมตตาปราณีแก่ผู้ล่วงลับ และข้าพเจ้าในการทเขียนเขียน ตามข่าวคราวและจดหมายแสดง ความ เสียใจในเมื่อทราบวันถึงแก่กรรมใหม่ ๆ ตลอดจนท่านที่ได้ช่วยเหลือ และมาในการศพวันนี้ ทั้งหวังว่าท่านคงจะให้ภัยในการที่ไม่ได้เรียน ให้ทราบถึงกล่าวมาแล้วด้วย

บ้านอิศรภักดี สามเสน

วันที่ ๑๒ มิถุนายน พระพุทธศักราช ๒๔๗๐

พระอรรณวสิขรสุธา

นางอรรณวศิษฏ์ (ทรัพย์ บมภักย์)

พ.ศ. ๒๔๑๖-๒๔๖๘

ประวัติ

นางอรรณวลักษิณฐิติ (ทรัพย์ ยมาภัย) เกิดเมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๓๖ (วันอังคาร ขึ้น ๕ ค่ำ เดือนยี่ ประกาเข็ญจศก) เป็นบุตร นายพลตรี พระยาอภัยภทรณฤทธิ (เวก ยมาภัย) จางวางกรมพระ ตำรวจหลวงกับคุณหญิงนวลอภัยภทรณฤทธิ มีน้องร่วมบิดามารดา ๓ คน คือ นายสายหยุด ยมาภัย

เมื่ออายุได้ ๘ ปี ในสมัยนั้นพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง โปรดให้ฝึกหัดละคอนหลวง และรับบุตรข้าราชการเข้าฝึกหัด คุณหญิงนวลจึงได้นำถวายเป็นละคอนหลวง

นางอรรณวลักษิณฐิติ แม้มันแต่อายุน้อยก็ฝึกหัดได้คล่องแคล่วเป็นที่พอพระราชหฤทัย จึงได้โปรดให้เป็นตัวพระวรรณ นารายณ์ปราบ นนททุกซ์ และสังคามราศาออกโรงแสดงเสมอ ทั้งได้รับราชการสนอง พระเดชพระคุณอยู่ในพระบรมมหาราชวังตลอดมา จนถึง พ.ศ. ๒๔๓๗ จึงได้กราบถวายบังคมลาออกมาอยู่นอกพระบรมมหาราชวัง พ.ศ. ๒๔๓๘ ได้ทำการสมรสกับพระอรรณวลักษิณฐิติ มีบุตรธิดารวม ๕ คน คือ

๑. เด็กหญิงประยูร อิศรภักดี (ถึงแก่กรรมเมื่อยังเยาว์)

๒. เด็กชายเชอ อิศรภักดี (ถึงแก่กรรมเมื่อยังเยาว์)

๓. นางสาวกฤษณา อิศรภักดี สำเร็จวิชามัธยมวิสามัญแผนก

ภาษาโรงเรียนราชินี

๔. นายอาร์ อิศรภักดี รัชการอยู่กรมทศน้ำ

อาศัยเหตุที่นางอรรณวสิษฐุสรี เคยเป็นละครอนหลวงตัวดี และ
รับราชการอยู่ในพระบรมมหาราชวัง จึงเป็นผู้ที่พระบรมวงศานุวงศ์
ทั้งฝ่ายหน้าฝ่ายในทรงรักคุ้นเคยและโปรดปรานโดยมาก คุณสมบัติ
ของนางอรรณวสิษฐุสรีซึ่งควรยกขึ้นกล่าว คือ

- ๑ มั่นอยู่ในพระพุทธศาสนา ชอบฟังธรรม บำเพ็ญกุศล ทำบุญ
ให้ทาน และได้ช่วยชกฤษสามเณรในพระพุทธศาสนาหลายรูป หล่อ
พระพุทธรูปเท่าตัว สร้างโรงเรียนพระธรรมและสร้างอาสนในพระอุโบสถ
- ๒ มีซันดีและความเที่ยงตรง ปกครองคนมีจำนวนมากได้เรียบ
ร้อย สมเป็นแม่บ้านที่ดี
- ๓ แม่แต่มีได้ศึกษาวิชาทางแพทย์และทางพยาบาล แต่ทำ
หน้าที่ปฐมพยาบาล บำบัดพยาบาลและพยาบาลไข้เจ็บไข้ได้อย่างดี ทั้งน
กอบด้วยเป็นผู้มีใจโอบอ้อมอารี และมีความเมตตากรุณาแก่ผู้ทุกข์
ยากอยู่เนืองนิตย์
- ๔ เป็นผู้รักบุตรธิดา พยายามสั่งสอนตักเตือน ให้การศึกษ
อยู่เสมอ
- ๕ มีความรู้ทางนาฏศาสตร์และวิชาเย็บปักถักร้อยได้อย่างดี
- ๖ ได้เคยฝึกหัดละครอนรำทำนองละครอนตักคำบรรพ์ เรียกว่า
ละครอนสามเส้น ออกโรงแสดงที่หิมพานปาร์คสามเส้นอยู่หลายปี และ
ทั้งได้เคยฝึกหัดละครอนร้อง หรือที่เรียกกันว่าละครอนพันทาง ได้ออก
โรงแสดงในยุค พ.ศ. ๒๔๕๖-๗ ชื่อว่าละครอน มาโนชสมัย

สมควรจะกล่าวเสียด้วยว่า เป็นผู้ที่มีใจเมตตากรุณาเพียงใด กล่าว คือ เมื่อบุคคลแล้วได้รับเลี้ยงเด็กชายวัฒนา ชีศรภักดิ์ บุตร พระอรรณวศิษย์สุสัทธิไว้แต่ยังเยาว์ รักใคร่เลี้ยงดูอย่างบุตรในอุทร จน ทรายเท่าวันถึงแก่กรรม ใครที่ไม่รู้จักก็นึกว่าเป็นบุตรสุดที่รักทุกคน

เด็กชายวัฒนา ชีศรภักดิ์ เวลานั้นอายุได้ ๑๒ ปี ศึกษาวิชาอยู่ที่ โรงเรียนมัธยม วิศวกรรมศาสตร์ เป็นลูกเสือเอกอยู่ชั้นมัธยมปีที่ ๖ เป็นเด็กที่มันเรียนและมีความกตัญญูกตเวทีระฤกถึงพระคุณที่ได้เลี้ยงดูมา จึงอุปสมบทเป็นสามเณรนำเพลิง เพื่ออุทิศกุศลให้แก่ นาง อรรณวศิษย์สุสัทธิ ตามประเพณีนิยม

นางอรรณวศิษย์สุสัทธิ ได้เริ่มป่วยเป็นลมอาัมพาตเมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๔ พระยาวิรัชเวชกิจและหมอบริคเคียนได้ ประกอบยารักษาจนอาการทุเลาขึ้นเป็นลำดับมา แต่ไม่หายเป็นปกติ ฮาศักดิ์นางอรรณวศิษย์สุสัทธิมีความรู้ ในทางพยาบาล และอาการป่วยไข้ อย่างดี จึงรักษาตัวมาได้

วันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๘ เวลาบ่าย ๔ นาฬิกา นาง อรรณวศิษย์สุสัทธิป่วยเป็นลม ทั่วเส้นโลหิตในสมองแตกเนื่องจากโรค เคมีนั้นเอง แพทย์หลายนายได้พยายามแก้ไข แต่อาการไม่ ทุเลาขึ้น ครั้นถึงวันที่ ๑๖ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๘ เวลา ๒.๓๕ ก.ท. นางอรรณวศิษย์สุสัทธิถึงแก่กรรม

๗

พอข่าวถึงแก่กรรมทรงทราบถึงพระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการ
การตามหนังสือลาของนางอรรณวสีชูลุณี ก็ได้รับลายพระหัตถ์และ
จดหมายแสดงความเสียใจไปยังพระอรรณวสีชูลุณีมากหลาย จึงได้
พิมพ์ไว้ค่อท้ายประวัตินี้พอเป็นฮาที่ ทั้งนี้เป็นพระคุณล้นเกล้า.

สำเนา

วังบูรพาภิรมย์

วันที่ ๑๗ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๘

ถึง พระอรรณวศิษย์สุสัถิ

ได้ทราบข่าวว่านางอรรณวศิษย์สุสัถิภรรยาท่านถึงแก่กรรม มีความ
สังเวชสลดใจ เพราะแม่ทัพยไค้คุณเคยรู้จักกันดีมาแต่ก่อน จึงขอ
แสดงความเศร้าโศกภัยท่านด้วย

ภาณุรังษี

สำเนา

กรุงเทพฯ ๑ ๒๐ มกร ๖๘

พระอรรควงษ์สุสี ทราย

ฉันได้ทราบข่าวแม่ทรพยสิ้นชีพโดยทางหนังสือพิมพ์ รู้สึกเศร้า
สลทใจสงสารท่านพระมาก ที่เมื่ยรักคู่ทุกข์ยากต้องมาจากไป ส่วน
แม่ทรพยเคยวนกหมคสมปฤคิเสียแล้ว กระนั้นกยงรู้สึกเสียกาย
ที่เคยรู้จักมา ขอท่านพระได้รักษามข่าวจากฉันผู้เป็นมิตรที่รู้สึกวันทค
ใจด้วย

ฉันไม่สบาย หมอให้นอนนิ่งไม่ให้กระเทือน แแต่รงข้ไม่เขียน
มาไม่ได้

กรมมราชป

เรื่องไข้เจ็บ

พระเจ้าราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นจรสพรปฏิภาณ

ทรงเรียบเรียง

ความไข้ป่วยของสัตว์โลกทั้งหลาย ซึ่งมีชาติคือความเกิดมาแล้ว
ไม่ว่ามนุษย์ฤๅสัตว์ทิรฉาน สุกแต่มีชีวิตจิตใจสิงครองอยู่โรคาพาธ
ย่อมเข็ญกเข็ญร่างกายเป็นธรรมดาอยู่เอง โรคาพาธนั้นแปลว่า (โรค
ป่วย) โรคป่วยแปลว่า (ไข้เจ็บ) ไข้เจ็บแปลว่า (ทุกข์กายไม่สบาย
จิต) ความทุกข์กายไม่สบายจิตที่เรียกว่าไข้เจ็บนี้ โดยเวชสมมุติ
ฤๅสามัญญสมมุติ มีหลายอย่างต่าง ๆ ซ่อนักเหลือที่จะรำจะพรรณนา
แต่ถ้าจะว่าตามตำราชั้นอภิศาสตร์แล้ว คงมีโรคอยู่ ๔๒ ประการ ถ้าจะจัด
เป็นฐานคงมีที่ตั้งของฐานอยู่ ๕ ฐาน คือจักขุโรโค โสตะโรโค ฉานะ
โรโค จิวหาโรโค กายโรโค เป็น ๕ ฐานดังนี้ จะขออธิบายด้วยมูล
พยาธิ คือที่แรกเกิดของโรคทั้งปวงก่อน โรคทั้งปวงจะเกิดขึ้นนั้นต้อง
หาไคร่ยต้นเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วจึงจะเกิดขึ้นได้ ต้นเหตุของโรคที่จะ
ให้มนุษย์ไข้เจ็บนั้น คือฤดูแปรไป ๑ อาหารให้โทษ ๑ ไม่เปลี่ยน
อิริยาบถ ๑ ต้องร้อนยิ่งนัก ๑ ต้องเย็นยิ่งนัก ๑ อคนอน ๑ ออก้าว ๑
ออกน้ำ ๑ กลั่นอาหาร ๑ กลั่นยัสสาวะ ๑ โทษทั้งปวงคงว่ามานี้แล
เป็นต้นเหตุที่ให้โรคยังเกิด

จะกล่าวความให้พิศดารออกไปอีกสักหน่อย โทษของฤดูแปรไป
 นี้ คิมฤดูคือเดือน ๔ เดือน ๕ เดือน ๖ เดือน ๗ เดือน ๘ เป็น
 ระหว่างฤดูร้อนอากาศร้อนรักษากายมนุษย์อยู่ สัมผัสแลธาตุของมนุษย์
 ได้กระทบความร้อนเป็นธรรมดา ก็มีอากาศฝนอากาศหนาวเจือมา

วิสันฤดู คือเดือน ๘ เดือน ๘ เดือน ๑๐ เดือน ๑๑ เดือน ๑๒
 เป็นระหว่างฤดูฝนอากาศเย็นรักษากายมนุษย์อยู่ สัมผัสแลธาตุของ
 มนุษย์ได้กระทบความเย็นเป็นธรรมดา - ก็มีอากาศร้อนอากาศหนาว
 เจือมา

เหมันตฤดู คือเดือน ๑๒ เดือน ๑ เดือน ๒ เดือน ๓ เดือน ๔
 เป็นระหว่างฤดูหนาวอากาศหนาวรักษากายมนุษย์อยู่ สัมผัสแลธาตุ
 ของมนุษย์ได้กระทบความหนาวเป็นธรรมดา - ก็มีอากาศฝนอากาศร้อน
 เจือมา เพราะเหตุดังนี้จึงว่าฤดูแปรไป มักให้มนุษย์มีความไข้เจ็บ
 ด้วยสัมผัสแลธาตุไม่เสมอ อนึ่งเมื่อฤดูจะต่อกันนั้น ก็ทำให้
 สัมผัสมนุษย์ไม่เสมอแลวิปริต ก็จึงว่าฤดูแปรไปเหมือนกัน อัน
 ฤดูแปรไปไม่ปรกติเช่นนั้น จึงทำให้เป็นต้นเหตุที่โรคจะบังเกิดได้ด้วย
 ประการดังนี้

โทษของอาหารให้โทษนั้น มีเหตุที่จะให้โทษ ๔ ประการ คือ
 บริโภคอาหารมากเหลือกำหนดประการ ๑ บริโภคอาหารน้อยนัก
 ประการ ๑ บริโภคอาหารไม่เป็นเวลาไม่เสมอประการ ๑ บริโภค
 อาหารที่ของบูดของเสียแลแปรกรศประการ ๑ ทั้ง ๔ ประการนี้

ใต้อย่างหนึ่งบริโลกแล้ว จึงทำเป็นต้นเหตุที่โรคจะบังเกิดได้ด้วยประการนี้

โทษของไม้เปลี่ยนอิริยาบถนั้น คือมนุษย์ทั้งหลายจะเดินไปรำไป ฤาจะยืนรำไป ฤาจะนั่งรำไป ฤาจะนอนรำไป ไม่ผลัดอิริยาบถสลับข้าง ยืนข้างนี้ข้างนอนข้างนี้ ไม้ใช้ร่างกายเส้นเอ็นของตนให้เปลี่ยนแปลงไปข้าง ร่างกายเส้นเอ็นนั้นแข็งเข้าฝืดปรกติไป จึงทำให้เป็นต้นเหตุที่โรคจะบังเกิดได้ด้วยประการนี้

โทษของต้องร้อนยิ่งนักนั้น คือมนุษย์ทั้งหลายออกทำการกลาง แดดฤาเที่ยวไปในกลางแดด มีเวลาที่อยู่ในร่มวันหนึ่งน้อยนัก ฤาทำการเข้าใกล้แสงไฟนักเป็นต้น เหล่านี้จักว่าต้องร้อนยิ่งนัก เพราะสัมผัสกายนั้นกระทบความร้อนฝืดปรกติเกินไป จึงทำให้เป็นต้นเหตุที่โรคจะบังเกิดได้ด้วยประการนี้

โทษของต้องเย็นยิ่งนักนั้น คือมนุษย์ทั้งหลายต้องลอมองฝนฤาอาบน้ำฝน ฤาลงกำน้ำแช่นานเกินไป ฤานั่งนอนในที่แจ้งเมื่อเวลากลางคืน ถกลอมองอายน้ำค้างแลถูกลมพัดจกนักก็ ฤาเมื่อฤดูหนาวไม่สวมเสื้อห่มผ้าอยู่แต่กายเปล่านั้น ความทั้งวามานจักว่าต้องเย็นยิ่งนัก เพราะสัมผัสกายกระทบความเย็นเกินธรรมดาไป จึงทำให้เป็นต้นเหตุที่โรคจะบังเกิดได้ด้วยประการนี้

โทษของอดนอนนั้น คือมนุษย์ทั้งหลายเคยนอนปรกติเวลาหนึ่งยามฤาสองยาม แล้วไปนอนเสียเวลาสามยามฤาขำรุ่ง ฤาไม่นอน

เลียยวิ่งวิ่งคำกัก ฤๅมีความหวานอ่อนอ่อนหนึ่งสื่อเพลิงเลียมีไค้นอนกัก
 ฤๅหลงเล่นสิ่งใดสิ่งหนึ่งความเล่นพาให้สนุกเกินไปจนมีไค้นอนกัก ความ
 กังว่ามานักเป็นนอกนอน เพราะตนมีไค้พักร่างกายบ้างเลย ใช้ความคิด
 แลเครื่องไหวกายเกินปรกติไป จึงทำให้เป็นต้นเหตุที่โรคจะบังเกิดได้
 ด้วยประการดังนี้

โทษของอกข้านั้น คือมนุษย์ทั้งหลายซัดสนจนยาก เมื่อเวลา
 ข้าวแพงไม่มีจะรับประทาน ฤๅเมื่อทำงานสิ่งใด ๆ กำลังซุลมุนเร่งการ
 จะให้แล้วโดยเร็ว อกเลียไม่รับประทานก็ ฤๅละเล็งหลงด้วยการเล่น
 ต่าง ๆ อยู่ แลผิดตัวเองว่าประเดี๋ยวจริงจะกิน ประเดี๋ยวจริงจะกินดังนี้ก็
 ฤๅไปช่วยงานการเขา ๆ เลียงเล่นตัวอยู่ไม่รับประทานกลัวเขาจะว่าตัว
 เป็นคนตะกลาม จนความหิวนั้นกระสับกระส่ายเหลือเกินก็ ความคัง
 ว่ามานักเป็นอกข้าว เพราะอาหารเป็นเครื่องเลี้ยงของชีวิต เมื่อในลำไส้
 ไม่พอแล้ว จึงทำให้เป็นต้นเหตุที่โรคจะบังเกิดได้โดยประการดังนี้

โทษของอกน้านั้น คือมนุษย์ทั้งหลายเดินในหนทางกัณการ ไม่มี
 น้ำจะรับประทาน ฤๅเมื่อทำการสิ่งไรนั่งอยู่บนที่สูง มีปลายเสาแลนั้งร้าน
 เป็นต้น อย่าน้ำก็ซัดสนด้วยจะลงมากก็เป็นการลำบาก แลวิ่งเลียไม่
 รับประทานก็ ฤๅตนเคยรับประทานน้ำใสไปปะน้ำขุ่นเข้าไม่รับประทาน
 ก็ ความคังว่ามานักเป็นอกน้า เพราะน้ำเป็นเครื่องเลี้ยงร่างกายให้
 สดชื่น เมื่อไม่รับประทานให้ทันจะความชุ่มซาบไป จึงทำให้เป็นต้น
 เหตุที่โรคจะบังเกิดได้โดยประการดังนี้

โทษของกลิ่นอูจาระนั้น คือมนุษย์ทั้งหลายมักจะไปจากเคหะสถาน
บ้านเรือนของตน และมีเหตุผลเสียอย่างใดอย่างหนึ่งที่จะถ่ายอจาระไม่ได้
ฤๅมีที่ถ่ายคนอายุเสียไม่ถ่ายก็ดี ฤๅแกลังกลิ่นไว้ไม่ถ่ายก็ดี ความ
กังวลว่ามานี้จักว่ากลิ่นอูจาระ เพราะอจาระเก่าจะควรตกมีไค้ตก อีกอันคัง
ค้างอยู่ในลำไส้ จึงทำให้เป็นต้นเหตุที่โรคจะบังเกิดได้ด้วยประการดังนี้

โทษกลิ่นขี้ส้วมะนั้น ความก็เหมือนกันกะกลิ่นอูจาระไม่ค้อง
อธิบาย ฟังทราบเถิดว่าเป็นต้นเหตุทำให้เกิดโรคได้เหมือนกัน โทษ
ทั้งปวงคังพรรณามาแล้วนี้ แม้มีขันเป็นขันแต่มนุษย์คนใดแล้ว ย่อม
จะนำมาซึ่งโรคทั้งปวง จึงได้ชื่อว่ามูลพยาธิ คือเป็นเคิมเป็นแรกของ
ความไข้เจ็บทั้งหลาย ว่ามาก้วยมูลโรคยุดิเท่านั้น

ที่นี้จะว่าก้วยนามโรคสืบต่อไป นามโรคนั้นคือชื่อของโรคทั้งปวง
ซึ่งหมอบทั้งหลายสมมุติเรียก ฤๅสมมุติเรียกกันตามสามัญชน นาม
โรคนั้นมีหลายอย่างหลายประการนัก ก้วยโรคของมนุษย์ไม่รู้สึกรู้สึ
ลงที่ไหน เมื่อโรคเป็นขึ้นอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว แพทย์ก็สมมุติเรียก
ชื่อของโรคนั้น ๆ ตามความที่เข้าใจของตัว แต่ถ้าจะแบ่งเป็นฐานแล้ว
ก็คังแบ่งได้ ๕ ฐานคังว่ามาในเบื้องต้น คือ จักขุโรโค โรคเป็นขึ้นที่ตา
คำสามัญเรียกว่าเป็นตาแดง เป็นตาแฉะ เป็นตาวีศทอง ฐานหนึ่ง

โสตะโรโค โรคเป็นขึ้นที่หู คำสามัญเรียกว่าหูหนวก หูคัง
ปวกขึ้นในหู ฐานหนึ่ง

ฆานะโรโค โรคเป็นขึ้นที่จมูก คำสามัญเรียกว่าคักจมูก เป็น
วีศทองที่จมูกฐานหนึ่ง

หอสมุดกลาง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พาธา) อาพาธกัวยเสลด ๓ (วาทะสมุฐานาพาธา) อาพาธกัวยลม ๓
 ถ้าพร้อมกันทั้งสามกองให้โทษเรียกว่า (สันนิปาตาพาธา) อาพาธ
 กัวยโทษประสมกันชื่อว่าสันนิบาต บัตะคือคั่นก็จักเป็นสอง (พัทบีตะ)
 หนึ่ง (อะพัทบีตะ) หนึ่ง พทบีตะคือกัทมผลอยู่ในฝัก ถ้าวิการเมื่อไค
 ย่อมให้ใจชุ่มมัวแลคลั่งเพื่อพิกลจริตเป็นไข้เป็นต้น อะพัทบีตะคือคัท
 ไม้มีผลที่ชมซาบอยู่ทั่วกาย ถ้าวิการเมื่อไคย่อมให้ปวดศีรษะตัวร้อน
 สท้านร้อนสท้านหนาวจับไข้เป็นต้น

เสมหะคือเสลดคั่นก็จักเป็นสาม (สอเสมหะ) หนึ่ง (อูระเสมหะ)
 หนึ่ง (คูกเสมหะ) หนึ่ง สอเสมหะนั้นคือเสลดที่ล้าคอ ถ้าวิการ
 เมื่อไคให้เป็นหืดเป็นไอ เจ็บคอ ๆ แห้งเป็นต้น อูระเสมหะนั้นคือเสลด
 ที่ทรวงอก ถ้าวิการเมื่อไคให้ห้อมให้เหลือง และเป็นก้อนเป็นเงาให้จุก
 ให้แน่นในอกเป็นต้น คูกเสมหะนั้นคือเสลดที่ล้าไส้ ไกล่ทรวงทวาร
 ถ้าวิการเมื่อไคให้คอกอุจจาระเป็นเสมหะเป็นโลหิต สมมุติเรียกกันว่า
 มูกเล็กกว่าบิกว่าริสทวงเป็นต้น

วาทะคือลมคั่นก็จักเป็นสอง (สุขุมวาท) หนึ่ง (โอฬาริกะวาท)
 หนึ่ง สุขุมวาทนั้นคือลมกองเลื่อยค ถ้าวิการเมื่อไคย่อมทำให้ขี้ทวงใจ
 อ่อนทิวส่วงสวายเวียนศีรษะมีคหน้าตาเป็นต้น โอฬาริกะวาทคือลมกอง
 หยาบ ถ้าวิการเมื่อไคให้จุกให้แน่นเสียดแทงเป็นต้น

อันธาตุทั้งสามคือ บัตะ คี เสมหะ เสลด วาทะ ลม ทั้งสามนั้น
 ย่อมจะกำเริบ วิการเสมอไม่ว่างจะขาด เพราะเป็นธาตุชอบกะบุคุริบ

กะตุญ เหมือนกะจะมีโรคอย่าทำตุญญันคั้นะกะตุญว่า ถ้าตุญผันแปร
 วิปริตไปเมื่อไร เราก็จะทำเวบริวาร ทำให้มนุษย์ช่วยเจ็บไปเมื่อนั้น
 ชาติทั้งสี่ของมนุษย์นั้นยอมทำเวบริวารเป็นธรรมคาอยู่เอง ไม่มีผู้หนึ่งผู้ใด
 ห้ามปรามข้องกันอยู่ได้ ความอาพาธช่วยเจ็บนี้ไม่เลอกกว่าผู้ใด เป็นวิไลย
 ของสัตว์อยู่เช่นนั้น กล่าวมาด้วยมูลโรค ชูานะโรค นามะโรค
 บุคิแต่เท่านั้น

ท่านทั้งหลายที่ใคร่ทราบมูลโรค คือความแรกเกิดของโรค ๓๐
 ประการ ชูานะโรคคือที่ตั้งของโรค ๕ ชูาน นามโรคคือชื่อของ
 โรค ๓ กองคิงข้าพเจ้าพรรณนามานี้ พึงสังเกตตรีตรองกว่า คำที่กล่าววัน
 จะใกล้เคียงข้างความจริงบ้างฤาไม่ ถ้าเห็นว่าใกล้ข้างความเป็นจริงของ
 โรคแล้ว จะไ้ระไวระวังรักษาตนในชั้นต้น คือมลโรคอย่าให้มีให้เป็น
 ขึ้นได้ ถ้ารักษาไม่ไ้ตกเข้าในชูานะโรค โรคตั้งขึ้นณชูานใดชูานหนึ่ง
 แล้ว จะไ้หาแพทย์หมอมุ่เข้าใจแก้มาตรวจตราคู้เมื่อรู้นามโรค คือชื่อ
 ของโรคว่าเป็นโรคอย่างใดแล้ว จะไ้ประกอบยาแก้ที่ควรจะชอบ
 แก้โรค แต่วิธีที่จะแก้ โรคให้หายได้ โดยพลันนั้นยากนักเทียว ด้วย
 โรคนั้นเป็นสามอย่างอยู่ คือโรคที่กินยากก็หายไม่กินยากก็หายอย่างหนึ่ง
 โรคที่กินยากจะหายไม่กินยากตายอย่างหนึ่ง โรคที่กินยากก็ตายไม่กิน
 ยากก็ตายอย่างหนึ่ง เป็นสามอย่างทั้งนี้ แต่บางที่โรคไม่ถึงตาย หมอ
 มาวางยาซ้ำให้ตายก็มี บางที่โรคจะหายเร็วหมอไม่เข้าใจแก้ วางยา

ผิด ๆ ถูก ๆ เข้าไปโรคกลับหายเข้าไปก็มี เพราะเช่นนั้นจึงว่าวอที่จะ
แก้โรคนั้นยากนัก ข้าพเจ้าขอเตือนสติท่านทั้งหลายว่า เมื่อเวลาเจ็บไข้
ถึงคราวแล้วอย่าใช้หมอเคลยกักตักนัก ควรจะหาหมอหลวงด้วยเป็นผู้
ชำนาญในแพทยศาสตร์จริง ๆ ล้วนแต่เป็นสัมพันธแพทย์ วิทยุแพทย์
สีกขแพทย์ทั้งสิ้น เมื่อแพทย์หมอมือเป็นผู้ชำนาญจริง ๆ ก็งั้น มา
พยายามแล้วโรคควรจะหายก็จะไต่หายโดยเร็ว

อนึ่งข้าพเจ้าขอออกความเห็นที่ ความไข้เจ็บของคนในประจวบ
นี้ ไม่ควรจะต้องไกลาหละไรรัก ในกาที่จะหาแพทย์หมอมาร
รักษายังบ้านเรือนของตน ก็วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเรา ซึ่ง
ทรงพระคุณธรรมอันมหาประเสริฐ ได้โปรดให้ทั้งโรงพยาบาลนครคำบล
วังหลัง สำหรับคนอนาถาจากที่ไร้ญาติพี่น้องผู้พยาบาล จะไต่ไป
หาใครพยาบาลตนณที่นั้น แล้วโปรดให้มีแพทย์หมอมือผู้ชำนาญในการ
รักษา มีทั้งยาอย่างยโรยอย่างไทยสำหรับไว้ประคบแก้คันบ้วน ทั้ง
อาหารการกินก็บริบูรณ์พร้อมเสิร์ฟไม่ต้องออกทุนออกรอนเลย เมื่อหาย
ป่วยแล้วก็ปล่อยชายแดนกลับมาย้านคุณ ไม่ต้องออกเงินทองเสียค่ามค
หมออะไร ไม่เหมือนกาลก่อนกว่าจะหาหมอรักษากันไต่ก็เกือบชก
เพราะเช่นนั้นจึงเห็นว่าเราทั้งหลายฤๅบุตรภรรยาข้าทาสญาติพี่น้อง คน
ที่เกี่ยวข้องอยู่ในบังคับของเรามีความไข้ป่วยจนแล้ว ควรที่จะนำไปไว้
ณโรงพยาบาล ซึ่งเป็นหลักฐานว่าควรจะหายไต่ ไม่ควรที่จะเกียเอาคน

เจ็บไว้ในบ้านเรือนของคน ให้เป็นกังวลในที่ระหวงชววยรักษาซึ่งกัน
 แลกกัน บัวยการทำให้มาหากินอย่างเอกที่เคียว

อนึ่งความเจ็บไข้มีชนแก่ผู้ใดแล้ว ถ้าไม่ถึงแก่ชีวิตก็คงให้โทษ
 ได้หลายประการ คือหายบัวยแล้วกำลังก็ถอยนัอยกว่าเก่า ๑ ร่างกาย
 ก็ชุกโซมเหี่ยวแห้งกว่าเก่า ๑ เสียสุขหุ้ในการใช้เมื่อเจ็บเกินปรกติ ๑
 บัวยการงานในการทำให้มาหากิน ๑ ไปไหนไม่ได้ ไม่ได้ทำอะไรฟังอะไร
 ต้องเป็นคนงัไปกว่าคนจะหาย ๑ คนเป็นคนหมั่นดูเหมื่อนเป็นคนเกียจ
 คร้านไป ๑ คนคิกจะประกอยความเพียร โรคมาคักเสียประกอยไม่ได้ ๑
 ต้องอดอาหารซึ่งเป็นของแสดลงเมื่อคนเจ็บ ๑ รวมโทษของคนเจ็บหลาย
 อย่างหลายประการเหลือที่จะพรรณา อนึ่งความเจ็บไข้ยังเกิดแล้วบัยอม
 เป็นของร้ายกาจอย่างยิ่งที่เคียว ก็เมื่อพระบาทสมเด็จพะเจ้าอยู่หัวแห่ง
 เรา กอบไปคัวยพระเมตตากากรุณาแก่ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินไปรคให้ตั้งโรง
 พยาบาล มีแพทย์หมอระวังรักษาคอบคักของร้ายกาจอย่างยิ่งซึ่งยังเกิด
 มีในประชุมชนให้ลคนนัอยดอยลงไปคังนี้ ควรที่เราทั้งหลาย ซึ่งเป็นข้า
 เียงบาทบงกชจะรฤกถึงพระเทชพระคุณโดยอย่างยิ่ง ที่ได้ทรงพระมหา
 กรุณาทั่วไปแก่หมุ่นิกรชน อนึ่งเมื่อผู้ใดหายเจ็บไข้กลับมาจากโรง
 พยาบาล ควรจะตั้งสัจจาธิฐานถวายพระสินพระพร พระบาทสมเด็จ
 พระเจ้าอยู่หัวให้ทรงพระเจริญภัญญไญยบังขึ้นไปในคัวรรคินราชบัมไพสววรรษ
 จะไค้เป็นทรมเย็นแก่เราทั้งหลาย ที่เป็นข้าขอบขัณฑสีมาไปสันกาลนาน

ข้าพเจ้าพรณามาคำด้วยความเจ็บไข้ ทั้งโหวตารสำนวนก็อยู่ข้าง
 อารามเต็มทนก็ แลวกตักกระยตาวอ้อยสักหน่อยหนึ่งด้วย ท่านทั้งหลาย
 ที่ใดอ่านพงเรื่องนจะรทหเบื่อใจอย่างไรบ้างก็ไม่ทราบ ข้าพเจ้าก็นึกเสีย
 ว่ากลับขวชอีกที เทศน์ให้ท่านฟังกตทหนึ่งก็แล้วกัน แต่ด้วยค่านนี้จะ
 ฝึกถูกเหลือเกินประการใดต้องขอรับประทานอภัยแก่ข้าพเจ้าด้วย แลขอ
 ท่านได้ ไปรคช่วยแก้ไขเพิ่มเติมให้ถูกถ้วนด้วย เทอญ ฯ

เรื่องแปลคำเพี้ยน

พระเจ้าราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นจรัสพรปฏิภาณ

ทรงเรียบเรียง

คำพูดของสามัญชนซึ่งเป็นคำพูดที่ทุกคนอยู่เคียงกันเป็นนามศัพท์
 อย่างหนึ่ง เป็นกิริยาศัพท์อย่างหนึ่ง ถ้าจะวิเคราะห์ตรวจไปให้ละเอียด
 แล้ว ดูเหมือนจะมาจากกิริยาศัพท์เป็นอันมาก เหมือนกะเครื่อง
 ภาชนะใช้สอยภาชนะเครื่องอาหารที่บริโภคก็ ๑ เช่นบราวนที่เป็นต้นตั้งแต่ง
 คำพูดนี้ให้ชื่อไว้ พอจะได้กำหนดครุฑูรสิ่งของทั่ว ๆ กันในหมู่ในคณะ
 ของคน แต่ให้ชื่อสิ่งของนั้นดูเหมือนท่านจะสังเกตเอาตามกิริยาสิ่งของ
 นั้นเองมาตั้งชื่อ ครั้นนานมา ๆ หลากร้อยยี่สิบชกเกิดภายหลังเรียกของ
 นั้นเพี้ยนเข้าทุกที ๆ จึงกลายเป็นนามศัพท์ไป ข้าพเจ้าสังเกตตรวจดู
 เห็นความกึ่งนี้จะผิดถูกอย่างไรไม่ทราบเลย ถ้าจะไม่ถูกทางความ
 ที่เคยว ก็เห็นจะเป็นเพราะข้าพเจ้าเข้าใจผิด ขอท่านทั้งปวงที่ได้อ่าน
 หนังสือนี้ช่วยตรวจช่วยชี้แนะแล้วตักสินในข้อคำเหล่านี้ ให้เห็นเท็จแล
 จริงด้วยเทอญ

คำที่เรียกชื่อเพี้ยน ๆ มา หาตรงกันกะความเต็มนั้น คือคำย
 ๑ ทราสัง ๑ กะโถน ๑ ชันน้ำ ๑ กินสอพอง ๑ ตะปู ๑ หนังสือ ๑ เนียม ๑
 บังเวียน ๑ พัดคำจว ๑ ขนม ๑ เข้าหมาก ๑ นางเล็ก ๑ ขนมขก
 กริม ๑ ขนมครองแครง ๑ เปนไขหวัค ๑ นักเลง ๑ เขาร่มอง ๑

รวมเป็น ๑๗ คำ แต่ยังมีอยู่อีกหลายคำ ถ้าจะค้นไปก็คงจะได้อีกมาก ๆ
เป็นแน่ นี้ว่าไว้พอเป็นอย่างเท่านั้น

๑. ทั่วยตราสัง คำเดิมเห็นจะมาจาก (ทั่วยกสัน) เป็นแน่ เพราะ
(กสัน) แปลว่าแน่น (ทั่วยกสัน) คือทั่วยสำหรับรัดให้แน่น ที่เรียก
ทั่วยตราสังนั้น เป็นคำเพี้ยนไป คำตรงต้องเรียกทั่วยกสัน

๒. กระโดน คำเดิมเห็นจะมาจาก (กระถ่ม) เป็นแน่ เพราะ (กระ)
แปลว่าคาคกระเน (ถ่ม) แปลว่าข้วน (กระถ่ม) แปลว่าคาคกระเนข้วน
คือเมื่อจะข้วนต้องคาคกระเนให้ตรงเสี้ยก่อนจึงจะข้วนได้ ที่เรียกกระโดน
นั้น เป็นคำเพี้ยนไป คำตรงต้องเรียกกระถ่ม

๓. ชันน้ำ คำเดิมเห็นจะมาจาก (ชังน้ำ) เป็นแน่ เพราะ (ชัง)
แปลว่าเอาไว้ (ชังน้ำ) แปลว่า (เอาน้ำไว้) คือภาชนะสำหรับเอาน้ำไว้
คังกรงสำหรับเอานกไว้ จึงเรียกว่านกชังกรง ชังนกไว้ไม่ให้บินไป
ชังน้ำไว้ไม่ให้รั่วไหลไปเช่นนั้นเหมือนกัน ที่เรียกชันน้ำนั้น เป็น
คำเพี้ยนไป คำตรงต้องเรียกชังน้ำ

๔. กินสอพอง คำเดิมเห็นจะมาจาก (กินสอผ่อง) เป็นแน่ เพราะ
(สี่ผ่อง) แปลว่าสี่หมคคปราศจากมัวมอม ก็คือสี่ขาวนั่นเอง
(กินสี่ผ่อง) แปลว่ากินสี่ขาว ฤๅจะว่ากินสอผ่องก็ได้ เพราะคำเขมร
(สอ) แปลว่าขาว แต่ถ้าจะเรียกกินสอผ่องแล้วก็เหมือนเรียกกินขาว ๆ
ทุกซ้ำสองคำไป เพราะเช่นนั้นเห็นว่าจะเป็นกินสอผ่อง ที่เรียกกินสอ
พองนั้น เป็นคำเพี้ยนไป คำตรงต้องเรียกกินสอผ่อง

๕ ตะปู คำเดิมจะมาจาก (ตอกปู) เป็นแน่ เพราะ (ตอก) แปลว่าตี (เหล็กตอกปู) แปลว่าเหล็กสำหรับตียามือเวลาปูพื้น เพราะเหล็กรูปยาว ๆ ปลายแหลมนี้ เขาตอกกับกระดานเมื่อปูพื้นเรือน จึงได้เรียกเหล็กตอกปู ที่เรียกตะปูนั้นเป็นคำเพี้ยนไป คำตรงต้องเรียกตอกปู

๖ หนังสือ คำเดิมเห็นจะมาจาก (หนังสือ) เป็นแน่ เพราะ (สื่อ) แปลว่านำข่าวให้รู้ (หนังสือ) แปลว่าหนังสือสำหรับนำข่าวให้รู้ พิเคราะห์ดูคนแต่ก่อนเห็นจะไม่เคยได้มีหนังสือไปมาถึงกัน เมื่อมีกิจธุระคงใช้คนไปพูดไปบอกเอาด้วยปาก ถ้าจะมีหนังสือไปถึงกัน ก็คงมีไปแค่ที่ข้ามไกลเมืองไกล เพราะฉนั้นจึงได้เขียนหนังสือด้วยแผ่นหนัง ประสงค์จะให้เป็นที่มั่นคงเมื่อเวลาเดินทาง ถ้าจะเขียนด้วยแผ่นกระดาษอย่างเดี๋ยวนี้ กัดจะเป็นอันตรายในกลางทางด้วยกรำฝนทนแดด เพราะกระดาษเป็นของเขื่อยง่ายง่าย จะไม่นำข่าวให้รู้ถึงกันได้ตามประสงค์ จึงได้ใช้เขียนด้วยหนังสือ ซึ่งถ้อยคำของตนไปถึงซึ่งกันแลกัน เพราะเช่นนั้นจึงได้เรียกว่า หนังสือ ที่เรียกว่าหนังสือนั้น เป็นคำเพี้ยนไป คำตรงต้องเรียกหนังสือ

๗ เนียม คำเดิมเห็นจะมาจาก (เนียน) เป็นแน่ เพราะ (เนียน) แปลว่าเรียบร้อย เครื่องมือของช่างขึ้น ที่เรียกว่าเนียนนี้ สำหรับทำให้ลวกลายถูรูปภาพเรียบร้อยงดงามแนบเนียน จึงได้เรียกว่าเนียน ที่เรียกเนียนนั้นเป็นคำเพี้ยนไป คำตรงต้องเรียกเนียน

๘ บังเวียน คำเดิมเห็นจะมาจาก (วงเวียน) เป็นแน่ เพราะ (วง) แปลว่า (กลมรอบ) คือเมื่อจะทำนั้นเอาไม้มาอันหนึ่ง แล้วเจาะเข้าสองรู ๆ หนึ่งเอาเหล็กร้อยแล้วกลบที่ศูนย์กลางที่กระทำให้กลม นั้นให้แน่น รุหนึ่งเอาเหล็กแหลมร้อยลงแล้วหมุนเวียนไปให้รอบกระดูก เหล็กแหลมนั้นก็จะขุดกระดูกเวียนเป็นรอยกลมรอบไป จึงได้เรียกว่าวงเวียน ฎาเคียวจะเรียกว่ากางเวียนก็ควร เพราะใช้เครื่องมืออย่างยุโรป ต้องกางออกก่อนจึงจะเวียนไปได้ ที่เรียกบังเวียนนั้น เป็นคำเพี้ยนไป คำตรงต้องเรียกวงเวียน

๙ พักคำจิว คำเดิมเห็นจะมาจาก (พักคำจิบ) เป็นแน่ เพราะ (จิบ) แปลว่า (พึม) แต่พึมเป็นกลีบเล็ก ๆ จนนี้ไม่ค่อยถ้วนว่ากลีบ จึงจะเรียกว่าจิบ เช่นแพรจิบ ผ่าจิบ ขนมหจิบ กิ่ง (พักคำจิบ) ก็คือ พักคำพบนั่นเอง ที่เรียกพักคำจวนั้น เป็นคำเพี้ยนไป คำตรงต้องเรียกพักคำจิบ

๑๐ ขนม คำเดิมเห็นจะมาจาก (เข้านม) เป็นแน่ เพราะ (นม) แปลว่าหวาน (เข้านม) แปลว่าเข้าหวาน คือเข้าที่ผสมกับน้ำอ้อยน้ำตาลให้รสหวานขึ้นแล้ว จึงเรียกว่าเข้านม ที่เรียกขมนั้น เป็นคำเพี้ยนไป คำตรงต้องเรียกเข้านม

๑๑ เข้าหมาก คำเดิมเห็นจะมาจาก (เข้าหมัก) เป็นแน่ เพราะ (หมัก) แปลว่าหม่าเอาไว้ (เข้าหมัก) แปลว่าเข้าหม่าเอาไว้ คือเข้าอย่างนี้ต้องประสมด้วยแป้งหรือหม่าเอาไว้คั้นหนึ่งฤๅสองคั้น ให้มีรสหวานเสียก่อนจึงจะรับประทานได้ เพราะเช่นนั้นจึงเรียกเข้าหมัก ที่เรียกเข้าหมากนั้นเป็นคำเพี้ยนไป คำตรงต้องเรียกเข้าหมัก

๑๒ นางเล็ก คำเต็มเห็นจะมาจาก (เรียงเม็ดค) เป็นแน่ เพราะ
 ขนมอย่างนี้เขาทำด้วยเข้าเหนียว แล้วขึ้นเป็นวงกลมแผ่ให้ข้าง ขาง
 ขนเข้าเกือบจะเรียงเม็ดคออกไปกว่าโค จึงได้เรียกเรียงเม็ดค ที่เรียก
 นางเล็กนั้น เป็นคำเพี้ยนไป คำตรงต้องเรียกเรียงเม็ดค

๑๓ ขนมขักริม คำเต็มเห็นจะมาจาก (ขนมปลากริม) เป็นแน่
 เพราะรูปร่างของขนมนั้นเป็นทิวเหลือง ๆ คล้ายกับปลากริม จึงได้เรียก
 ว่าขนมปลากริม ที่เรียกขนมขักริมนั้น เป็นคำเพี้ยนไป คำตรง
 ต้องเรียกขนมปลากริม

๑๔ ขนมครองแครง คำเต็มเห็นจะมาจาก (ขนมหอยแครง)
 เป็นแน่ เพราะรูปร่างของขนมนั้นรีว ๆ ทั่วข้อม ๆ สักขาวเหมือนกะหอย
 แครง จึงได้เรียกขนมหอยแครง ที่เรียกขนมครองแครงนั้น เป็น
 คำเพี้ยนไป คำตรงต้องเรียกขนมหอยแครง

๑๕ ไข่หวัค คำเต็มเห็นจะมาจาก (ไข่วัส) เป็นแน่ เพราะ(วัส)
 แปลว่าขั่วฝน (เป็นไข่วัส) แปลว่าเป็นไข่ขั่วไข่ฝน เพราะไข่อย่างนี้
 ดงขแต่ขจะเป็นเสียบทุกครั้งที่ว่าโค เกือบจะเป็นไข่สำหรับขั่วฝนไป
 แลไข่อย่างนี้มักเป็นไข่ตุคฝน ฝนเมื่อตุคฝนของฝน จึงได้เรียก
 เป็นไข่วัส ที่เรียกไข่หวัคนั้น เป็นคำเพี้ยนไป คำตรงต้องเรียกไข่วัส

๑๖ นักเลง คำเต็มเห็นจะมาจาก (นักเล่น) เป็นแน่ เพราะ(เล่น)
 แปลว่าชอบสนุก (นัก) ภาษาเขมรแปลว่า (นาย) (นักเล่น) แปลว่า
 นายที่ชอบสนุก เหมือนกันว่านักเล่นถั่ว ที่เรียกเพี้ยนเป็นนักเลงถั่วนี้

ก็คือนายที่ชอบสนุกในการถั่ว นักเลงไฟ นักเลงไก่ นักเลงนกเขา
 นักเลงขานด้วย นักเลงเขาวัว ก็คือนายที่ชอบสนุกในการนั้น ๆ นั้นเอง
 คำว่านักเทศน์คือนายที่เทศน์ นักเวียน นายที่รำเวียน, นักปราชญ์ นาย
 ที่เป็นปราชญ์, นักโทษ นายที่เป็นโทษ, นักเลงไฟ นายที่เล่นไฟ นักเลง
 ไก่ นายที่เล่นไก่ นักเลงนก นายที่เล่นนก นักเลงปลา นายที่เล่นปลา
 นักเลงขาน นายที่เล่นขาน การที่ชอบสนุกนี้เรียกว่าเล่นทั้งสิ้น จะเรียก
 ว่าจริงไม่ได้ ด้วยเป็นแต่การนิยมของคนชอบจนครั้งหนึ่งคราวหนึ่ง เพราะ
 เช่นนั้นจึงเรียกว่านักเล่น ที่เรียกนักเลงนั้นเป็นคำเพี้ยนไป คำตรง
 ต้องเรียกนักเล่น

๑๗ เข้าร่วม เห็นจะมาจาก (เข้าร่วมอง) เป็นแน่ เพราะ
 (ร่วม) แปลว่าอันเดียวกัน (เข้าร่วมอง) แปลว่าเข้าใช้องในตราอัน
 เดียวกัน เหมือนเข้าร่วมองไทย ต้องใช้ธงตราช้างเผือก เข้าร่วม
 องอังกฤษต้องใช้ธงตราอังกฤษ เข้าร่วมองฝรั่งเศสต้องใช้ตราธงฝรั่งเศส
 เพราะเช่นนั้นจึงเรียกว่าเข้าร่วมอง ที่เรียกเข้าร่วมองนั้น เป็นคำเพี้ยนไป
 คำตรงต้องเรียกเข้าร่วมอง

คำที่ปวงทว่ามานี้ เรียกเพี้ยน ๆ ไปหาตรงกระความที่เป็นกวียา
 ของสิ่งของนั้นไม่ เห็นเห็นจะเพี้ยนมาจากล้อเค็กเลี่ยนเค็กเป็นเดิมก่อน
 แล้วคึกปากไปพูดเคยกปากเลยมาจนเดี๋ยวนี้ เหมือนคำว่า (หนอยากกิน
 ป่าหล้อ) (หนอยากกินโก้ยหล้อ) (หนอยากชโละหล้อ) เหล่านี้ เดิม

ก็คิดจะพูดเลียนเด็กที่พูดไม่ชัดให้ถูกใจเด็กเป็นภาษาของเด็ก แล้วก็เลย
 คิดปากมาจนพวกผู้หญิงบางคนมักพูดตัว (ร) เป็นตัว (ล) ตัว (คล)
 เป็นตัว (ค) ตัว (พล) เป็นตัว (พ) ซุมเต็มที เหมือนคำว่าเรือรอก
 ก็เป็น (เลื่อนลก) ไป คำว่าไปเรือถูกลูกคลื่น ก็เป็น (ไปเลื่อถูกคลื่น)
 ไป คำว่าขันพลับพลา ก็เป็นขัน (พับพา) ไปอย่างนั้นมากนัก ฤาอีก
 อย่างหนึ่งถึงจะได้ยินเขาเรียกกันอย่างหนึ่ง ๆ ไปก็ไม่เรียก ๆ เขาตาม
 ถนัดของตน เหมือนกะลกรพวกขยันเคือง ก็เรียก (ยิงเคือง) ทอด
 ฝ้ายก็เรียก (ทอดพ้อย่า) หายใจก็เรียก (หั้นใจ) ทำข่มเหงก็เรียก
 (ทำคุมเหง) เพราะเช่นนั้นและจึงเป็นต้นเหตุให้เรียกสิ่งของเพี้ยนไป คน
 ก็เรียกเขาอย่างตามกันต่อ ๆ มา หนึ่งในหนังสือเขียนไว้อย่างนี้ ยังไม่
 พูดไม่เรียกตามหนังสือ ยังเรียกไกลให้เพี้ยนไปเสียได้ ดังเช่น
 หนังสือเรียกว่า (นังสื่อ) ราชการเรียกว่า (ราชอาณาจักร) เสด็จมพระ
 ชนม์พรรษาเรียกว่า (เสด็จมพระชันษา) เทศน์กัณฑ์วันประเวศ เรียกว่า
 (เทศน์กัณฑ์วันประเวท) เทศน์กัณฑ์ผลกระษัตริย์ฤาษชคัย เรียกว่า
 (เทศน์กัณฑ์ผลอกระษัตริย์) เรือสำเภาเรียกว่า (เรือตะเภา) กุญแจ
 เรียกว่า (ประแจ) อัมพันท์เรียกว่า (อัจจรรย์) บันไดเรียกว่า (กระได)
 ขันทกเรียกว่า (ประทุก) เรียกเลือน ๆ เพี้ยน ๆ ไปไม่ถูกกะตัวหนังสือ
 ดังนี้ จึงทำให้เด็กเกิดภายหลังเรียกชื่อสิ่งของนั้นเพี้ยนไป เพราะเช่น
 นั้นคำที่ ๑๗ ที่ว่ามาในเบื้องต้น ก็เห็นจะเป็นดังนี้เหมือนกันจึงได้เพี้ยน
 ไป แค่ว่าเหล่านี้เรียกเพี้ยนมาเสียนานหลายชั่วอายุคนแล้ว จนตกลง

หนังสือก็ต้องเขียนตามคำพูดไปอย่างนั้น นี่และนานไปข้างหน้าเครื่อง
 ภาษนใช้สอยจะเรียกเพี้ยนไปอีกอย่างไรก็ไม่ทราบ แต่ถึงจะเรียกเพี้ยน
 ไปอย่างไร ๆ ก็ก่กเกิดภายหลังที่ชอขเล่นหนังสือ แต่มั่นคั้นชงถ้อยคำ
 ในพากย์ภาษาต่าง ๆ คงจะจับเอาต้นเหตุเค้าเดิมได้เป็นแน่ ไม่ต้อง
 สงสัยเลย ข้าพเจ้าผู้เรียบเรียงหนังสือนี้เห็นความค้งนจะผิดถูกหนักเบา
 เหลือเกินประการใด ขอท่านผู้อ่านผู้ฟังได้ โปรดให้อภัยแก่ข้าพเจ้า
 ด้วยเทอญ ฯ

เรื่องดนตรี

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย

ทรงเรียบเรียง

ในกาลนั้นเป็นสมัยข้าพเจ้าจะต้องกล่าวถึงเครื่องดนตรี อันชนชาวสยามนับถือว่าเป็นเครื่องครกครนรนเรงในการมงคลสมัยก็ดี ฤกว่าเป็นเครื่องบำรุงความศุขกต สำหรับเป็นเกียรติยศก็ดี ย่อมอยู่ในนามตามกิริยาสื่ออย่าง ซึ่งจะแตกต่างกันออกไปนอกจากนี้ไม่มีใครจะมี เครื่องดนตรีที่แบ่งตามกิริยาสื่ออย่างนี้ คือเครื่องสำหรับคตหนึ่ง สำหรับสทหนึ่ง สำหรับคตหนึ่ง สำหรับเข้าหนึ่ง ถ้ากับอายุของเครื่องดนตรีเหล่านั้น จะว่ามีมาแต่ครั้งใดคราวใดนั้นเป็นอันยาก แต่พอจะอ้างได้ว่าไม่ต่ำกว่า ๒๕๐๐ ปีมาแล้ว ตามที่ได้ยินได้ฟังมาแต่หนังสือต่าง ๆ ที่กล่าวถึงกาลเก่า ๆ ซึ่งล่วงไปหลายพันปีมาแล้ว ก็มีพรรณนาเกี่ยวกับเครื่องดนตรีด้วย เหมือนอันตั้งในเรื่องปฐมสมโพธิ ว่าเมื่อครั้งสมเด็จพระผู้ทรงพระภาคย์ ยังไม่เสกพระปรมาภิเศกสัมโพธิญาณ ทรงพระอาการทุกกระบวนกิริยา คือมิได้เสวยโภชนาหาร ทรมานพระกายเพื่อจะให้สำเร็จมรรคผลธรรมวิเศษ จนพระสภณทั้งหลายมีอาจทำรงคเป็นปรกติดูอยู่ได้ กาลครั้งนั้นสมเด็จพระท้าวสหัสสนัยเสด็จเห็นเหตุจะวิบัติ เกรงว่าพระมหาสत्त्वเจ้าจะทำลายชั้นก็จะบาราศทางอมตธรรมมหานฤพาน สัตว์ทั้งหลายก็จะวายเวียนอยู่ในกระแสวัฏสงสารมีรูสิ้น สมเด็จพระอมรินทร์ดำริห์คิดแล้ว พระองค์จึง

ให้ยาวออกไปได้สองเท่าเรียกว่าเพลงสามชั้น โดยว่าจะจับจังหวะนำทัก
 ด้วยเพลงสองชั้นก็คงลงกันได้ เว้นแต่เพลงสองชั้นจังหวะ หมดก่อน
 ก็คงเป็นแปดจังหวะออกไป เป็นสองจังหวะลงเป็นจังหวะหนึ่ง เรียกว่า
 นำทักสามชั้น การที่เล่นเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอทั้งนี้ นานไปคงจะกลายเป็น
 เป็นเพลงห้าชั้นๆ แผลงมาใหม่ ๆ ที่ผู้ชำนาญการคนตรีจะคิดก็ออกไป
 เพราะธรรมชาติของมนุษย์ที่จะต้องคิดให้บ้านเมืองมีความเจริญ ไม่เลือก
 ว่าการใด ๆ ก็คงแปลกปลาดก็ยิ่งขึ้นไปกว่าของเก่าอยู่เสมอ แต่บัดนี้
 คนที่เป็นนักเลงพิณพาทย์แลมโหรีก็คิดที่แต่เพลงสองชั้น ก็ต้องถูกปรับ
 เขาเป็นข้าเป็นเคอะๆ เป็นงุ่มง่ามเสียคนไป เว้นแต่นักเลงผู้ใหญ่ ๆ ยัง
 จะอวดครีในเพลงสองชั้นอยู่บ้างว่า เก๋ก ๆ เกิดที่หลังเรียนแต่เพลง
 สามชั้นหารู้จักเพลงเรื่อง เต่ากินผักขี้ เพลงยาว มอญแปลง เวียนเทียน
 ลงสรวง อสุรินทราหู ฝรั่งเรื่องตลอดไม้ ต่างคนต่างตีเคียนกันอยู่สอง
 อย่างดังนี้ เว้นแต่ผู้ที่มีชื่อเสียงเป็นอาจารย์ใหญ่ที่แต่งเพลงยัดเพลงได้
 ฤาเป็นผู้รอบรู้เพลงสองชั้นแลสามชั้นชำนาญ แต่ทั้งนี้ความที่
 ตีเคียนกันคงมีเสมอ เพราะเป็นธรรมชาติความตีเคียนแลความสรรเสริญ
 นี้ เป็นเครื่องออกหนนให้เกิดความเจริญของโลกได้อย่างหนึ่ง ครั้นตกมา
 ในรัชกาลที่ ๕ นี้ ก็มีผู้คิดเปลี่ยนแปลงทางแปลงออกไปเป็นอันมาก
 มีเพลงเคี้ยวต่าง ๆ ซึ่งนอกจากเพลงเคี้ยวของเดิม คือแขกมอญ แล
 กราวในแผ่นดิน ก็มีหลายเพลง ทั้งเพลงที่เรียกว่าภาษาต่าง ๆ แลเพลง
 ลูกช้กลูกล้อ ประกอบเครื่องให้พิศดารก็เป็นอันมาก บรรดาที่รับเสภาอยู่

นัก กระเจียนคุกหายไปหาใคร่มีผู้ใดคิดสร้างสมหัตถ์หรือชนอีกไม่ ยาง
 ทัชชามายุน้อยในภายหลัง จะไม่รู้จักกระเจียนไทยเป็นแท้ เพราะถึงตัว
 ข้าพเจ้าเองก็ได้เห็นแต่เมื่อเด็ก ๆ คือเครื่องมโหรีหลวงในพระบรมมหา
 ราชาวง ตั้งแต่อายุเจริญมาในภายหลังนี้ ก็ไม่ได้พบปะมีของใครฤ
 ผูกหัดกันในที่ใดอีกเลย รูปร่างกระเจียนไทยนั้นก็คล้ายกับกระเจียนจีน
 แปลกแลโตกว่ามีหางยาวงอนขึ้นไป ทำทางทักคั่นคองคางมากกว่าเครื่อง
 คิคคักเข่าอื่น ๆ ทั้งปวง คือนั่งพับเพียบเอาเท้าไว้ข้างขวาของกระเจียน
 มือซ้ายชูขึ้นไปขยับนิ้วบงสายให้เข่นเสียงต่าง ๆ โดยหากว่าจะถือแหวน
 วิเชียรอันงคางม ก็วางแหวแพรพราวไปไม่เป็นที่กำบังในการที่จะโอ้อวด
 มือขวานั้นก็ขยับไม้คิคคักแคงก็ไม่สู้ระงนกแล้วองไว้นัก ถึงนำเสียงก็หา
 สู้เพราะเหมือนจะเข้ไม่ จนถึงผู้ที่ไม่ใช้นักเลงดนตรีเขาพูดว่าเสียงกระ
 เจียนทั้ง อันจริง ๆ ไม่เห็นเพราะเจาะอะไรเลย เครื่องคิคคักสองสิ่งนี้จักไว้
 ในพวกเครื่องมโหรี มักจะเป็นของผู้มีทรัพย์สมบัติมาก หักเค็กผู้หญิง
 ไว้สำหรับบำรุงขำเรออย่างหนึ่ง ฤๅคนผู้ชายที่รุงกริ่งหัดไว้สำหรับคิค
 เล่นกุ่ม ๆ อย่างหนึ่ง การหากินของพวกคนมโหรีนี้ หาสุ้มเพียบเหมือน
 กับคนพิณพาทย์ไม่ มักใช้แต่ในการวิวาหมงคล เรียกกันว่ามโหรี
 กล่อมทอ ในเนื้อเพลงนั้นแล้ว ก็จักเรียงกันร้องเป็นเรื่องไปเหมือนกับ
 นางนาค คับทะแยเป็นต้น ชื่อเพลงต่าง ๆ ก็เคยเรียบเรียงลงใน
 วิจารณ์านนี้โดยละเอียด อยู่ในเรื่องขั้วร้องนั้นแล้ว เพราะฉะนั้นในต้น
 จะชอกกล่าวแต่เรื่องที่ต้องการสืบไป

เครื่องกตกรุกชอกกันชมซาบอยู่ในประเทศสยามเวลานี้ แลเป็น
 เครื่องถูกอารมณ์ของสมเด็จพระอมรินทร์แลเทพยดาเทพธิดาคณธรรพ์แล
 คนโบราณทั้งปวง ข้าพเจ้าล้มกล่าวไปเสียแต่บัดนี้ บัดนี้จะต้องกล่าวถึง
 เครื่องกตก่อนนั้น ก็ขอว่าพิณ ๆ นั้นเห็นจะเป็นของชาวอินเดียนแต่เดิม เพราะ
 ประเทศนั้นเป็นที่เกิดแลที่อยู่ของพระพุทธเจ้า พงษาวตารแลลำคัยเรื่อง
 ราวของพระพุทธเจ้า ก็คงจะได้รำนาคบแต่งขึ้นในประเทศนั้นโดยมาก
 พระพุทธศาสนาเล่าก็รุ่งเรืองในประเทศนั้นก่อน แลจึงมีอาจารย์นำไป
 ประดิษฐานในประเทศอื่นสืบไป ก็เครื่องกตพิณนั้นก็มีในหนังสือเรื่อง
 ศาสนาข่อย ๆ มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น ที่เป็นผู้ได้ฟังเสียงพิณอันสมเด็จพระ
 พระอมรินทร์แลเทพยดาคณธรรพ์มาคิดถวายเป็นเอง ๆ เพราะฉะนั้นจึง
 สันนิษฐานได้ว่า พิณนั้นจะเป็นของในประเทศอินเดียนแท้ ๆ หารือเป็น
 ของไทยเราไม่ รูปร่างพิณนั้นก็ไม่ว่าจะเป็นอย่างไรแน่ แต่พิณที่นักเลง
 จีน ๆ ฤาญักเลงอ่านเรื่องสามก๊ก เขาทิ้งวเรียกกันว่า “ซอกขงแข็งกต
 พิณ” นั้น เห็นว่าจะไม่ใช่กตพิณดังที่กล่าวนั้นเป็นแท้ คงจะกตกระบายจน
 เหมือนกตที่กตอยู่ข้างใต้ในโรงงวนนั่นเอง พิณนั้นถ้าจะลองหลัดตานัก ๆ
 ก็เห็นว่าจะมีรูปร่างโค้งคล้ายพิณอิที่เขียนหนังสือ เพราะฉะนั้นสระที่มี
 รูปคล้ายพิณจึงเรียกว่าพิณอิ เหมือนกับสระซิก ๆ ขึ้นไปแล้วขมวดปลาย
 เรียกว่าไม้มีวน ฤาสระอุสระอูเรียกว่าคั้นเหยียดคั้นคู้เป็นต้น แต่เมื่อ
 ก่อนสืบขนมอาจารย์ผู้หนึ่ง เป็นชาวอินเดียนมาจากประเทศอินเดียน เป็นผู้

รัทหนิงสอเทวนาครี ซึ่งใช้เป็นประธานในภาษาสังสกฤต แลเป็นคนรู้จัก
 ขั้วร้องกัวย มาหาใครอยู่ก็แขกเลี้ยงโคที่เคียงพระราชวังบวร พระ
 บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จ้างชายชาว
 อินเดียนั้นไว้บอกหนิงสอเทวนาครี แลภาษาสังสกฤตแก่พระภิกษุสงฆ์
 แลข้าราชการกรมพระอัครเสนาบดีข้างราชบัณฑิตยสถานซึ่งเสวย
 นั้น เมื่อเวลาชาวอินเดียนั้นบอกหนิงสออยู่ พระภิกษุสงฆ์ที่มีอายุมาก
 ต้องไปเล่าเรียนกับนคฺย ๆ คับ ๆ กันว่า เขาไม่ให้กินหมากลิ้นจะแข็งไป
 อ่านหนังสือไม่ทันพรวุค ๆ พรวาค ๆ ซักสำเนียงของเขาได้ ต้องชุกลิ้น
 ชุกฟันกันไปต่าง ๆ เป็นเครื่องเคืองครอื่น จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
 ให้เลิกเสีย ชาวอินเดียนั้นมีเครื่องคิกมากด้วยอันหนึ่ง รูปร่างคล้าย ๆ
 จะเข้แต่สั้นกว่าจะเข้ ท้องกลมขึงสายรุงรุงไปทั้งนั้นเรียกว่าพิณ กิริยา
 ทักคิกขกชนกอกคกขอก มือซ้ายขยับสายขยับไปมา ให้เป็นเสียงเอก
 เสียงทุ้ม มือขวานั้นใช้ทั้งห้านิ้ว ตะกยตะกายมมมามไปเชยสายโน้นข้าง
 สายนี้ข้าง เหมือนกับเครื่องคิกของจีนที่เรียกว่าเจ็ง เว้นแต่เจ็งนั้นวาง
 กับพนักคิกเหมือนจะเข้ เมื่อเวลาทักคิกพิณนี้ ร้องไวไวไปเข้ากับเสียงพิณ
 เป็นเพลงขับตามภาษาของเขา รูปพิณนี้โดยจะคว่ำชุนรูปก็คล้ายกับ
 พิณอิ จะสันนิษฐานว่าเครื่องคิกอันนี้เป็นพิณแท้ก็ควร.

คำฉันท์สุภาสิต

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย

ทรงเรียบเรียง

๑๑ หนามแหลมก็แหลมใคร
พินฟากก็คอกาย

๑ ถึงคนนมิชวนชวาย
ขามเสียมมิร้างรา

๑ หนามขอกจะหาหนาม
ยังยากจะหาทัน

๑ ไมเสียมถนอมไว้
เก็ชต้ยบันทล

๑ กลเซอกวี่ปราชญ์
ถึงโง่ละกลฟา

๑ นานาวิชาสรร
ภาษากอสำห้เพียร

๑ ขามกิจทรนร้อน
เชิญปราชญ์ฉลาดไซ

๑ คึกษาวิชาไว้
ถึงยากก็หย่อนเย็น

ชนใดจะเสียมปลาย
เพราะประเภทธรรมคา
มณะหมายจะเพียรพยา
ก็จะแหลมละกลกัน
สแกะตามสกกพลัน

จะระทระทวยทน
วิธีใช้ถนอมตน

ก็จะได้มีไว้รา

ก็ฉลาดเพราะข้ญญา
ฉิจะพากจะเพียรเวียน

พอนันต์อเนกเคียร

ก็จะสมมโนใน

อระอั้นระฮาใจ

ก็จหนักพลันเชิญ

ก็จะให้ประโยชน์เห็น

เพราะประจักษเจนจำ

๑๖ ผลनावกलमकेल्यंगलता	กตผู้ใดทำ
สยุมภมรหมนกลิง	
๑ ผลกรุกขุมยมเป่าพิง	พิศนาคลิ่ง
อเน็ชอนาถแหงใจ	
๑ ถึงฉนั้นผผู้ใดใคร	เจียดเพ็ชรเจียนไป
ย่แคล้วประสงคกงกลม	
๑ ผลनावกลอกกลิ่งโทยนิยม	ผลกรุกเจียนผสม
ก็อาจระกลิ่งกลางสนาม	
๑ แลกชาญชำนิกิจกลความ	ชั่วเสียดังาม
บช้องบชัคชัคใจ	
๑ ชนโลกโหกความคิกใจ	จักคิกอันใด
ก็ชัคก็ช้องพ้องพัน	
๑ ถึงฉนั้นผกอบกิจพลัน	วิจารณ์าสรร
พเหตุและสวรสอบสาร	
๑ ไยล์ม้ายคล้ายเชิงชำนานญ	คงไยล์เสียการ
เพราะไยล์ประมาทคุดาย	
๒๓ นกยางสีเสวตรตระการกาย	กละบุคลละละลาย
ผ่นประไยล์รยปราย	ชโลมทา
๑ รูปร่างไรล์กษณาภา	กสกุณฉวิกา
พ่าจะหahaha	ดูเห็นงาม

- ๑๑
- ๑๒
  - ๑๓
  - ๑๔
  - ๑๕
  - ๑๖
  - ๑๗
  - ๑๘
  - ๑๙
  - ๒๐
  - ๒๑
  - ๒๒
  - ๒๓
  - ๒๔
  - ๒๕
  - ๒๖
  - ๒๗
  - ๒๘
  - ๒๙
  - ๓๐
  - ๓๑
  - ๓๒
  - ๓๓
  - ๓๔
  - ๓๕
  - ๓๖
  - ๓๗
  - ๓๘
  - ๓๙
  - ๔๐
  - ๔๑
  - ๔๒
  - ๔๓
  - ๔๔
  - ๔๕
  - ๔๖
  - ๔๗
  - ๔๘
  - ๔๙
  - ๕๐
  - ๕๑
  - ๕๒
  - ๕๓
  - ๕๔
  - ๕๕
  - ๕๖
  - ๕๗
  - ๕๘
  - ๕๙
  - ๖๐
  - ๖๑
  - ๖๒
  - ๖๓
  - ๖๔
  - ๖๕
  - ๖๖
  - ๖๗
  - ๖๘
  - ๖๙
  - ๗๐
  - ๗๑
  - ๗๒
  - ๗๓
  - ๗๔
  - ๗๕
  - ๗๖
  - ๗๗
  - ๗๘
  - ๗๙
  - ๘๐
  - ๘๑
  - ๘๒
  - ๘๓
  - ๘๔
  - ๘๕
  - ๘๖
  - ๘๗
  - ๘๘
  - ๘๙
  - ๙๐
  - ๙๑
  - ๙๒
  - ๙๓
  - ๙๔
  - ๙๕
  - ๙๖
  - ๙๗
  - ๙๘
  - ๙๙
  - ๑๐๐

นิทานพยาบาท

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย

ทรงเรียบเรียง

กาลครั้งนั้น ยังมีสัตว์ตระกูลแม่เรณผู้หนึ่ง มีนามตามสาม
 แห่งคนว่านางไพธรา กระทำซึ่งการเรณแห่งตนอยู่ณเวลาอันล่วงแล้ว
 ได้สามนาฬิกา ก็บังเกิดชนซึ่งความกลัดกลุ้มในกมลหฤไทย จึงเปล่ง
 สำเนียงเป็นคำขบเพื่อยันเทาเสียดซึ่งความรำคาญ เบื้องว่านายโพธิระ
 ผู้สามนั้นกระทำซึ่งการกลัดกลุ้มอยู่ในสวนชอกไม้อันไกลแต่ เคหะสถานที่
 สำนักแห่งตน ตามประเพณีซึ่งเคยทำมาแต่ก่อน แลนางไพธรานั้น
 บังมิได้เพิกเฉยต่อกิจการอันสามของตนจะพึงไปสู่กิจการสถาน ณทิศ
 ได้แต่ในวาศฐานแห่งตนเลย ในเมื่อนางกระทำการเรณอยู่นั้น ก็ได้
 สกยซึ่งสำเนียง ชะลิกะ ชะลิกะ ประหนึ่งว่าเสียงแห่งลูกกาลอันลั่นลง
 แล้ว แลได้สกยซึ่งเสียงอันบุคคลกระทำสัหนาททุกคาม นางก็ให้บังเกิด
 ชนซึ่งความสยดสยของแล้ว จึงอยู่รู่การจากอาศน์มาสู่ช่องหน้าต่าง
 เฉยมาจนแล้วก็ทอดทศนาการเหลือยแลไป ขณะนั้นวัดถอินไคระได้มา
 ปราบกฏแก่จักขุแห่งนาง นอกแต่สำเนียงลั่นซึ่งลูกพียแห่งบันก็ห้ามมิได้
 นางจึงไปสู่ช่องทวารฝ่ายมุขประเทศแห่งเรณนั้นโดยพลัน ในเมื่อนาง
 เฉยออกซึ่งบานทวารนั้น ก็ได้ประสยซึ่งสามแห่งตน มีอาการอันลุ่ม
 คว่าอยู่แทบกอหญ้า มีแขนเขืองขวาพยับลงแล้ว อนึ่งโสภาก็ได้เห็น

ซึ่งบรรษผู้หนึ่งยืนอยู่ณทโกลี มีอุมาการตระหลบอยู่เหนือมือ แลบรรษ
ผู้นั้นก็สำแดงอาการอันกระสับกระส่าย มีครุวิวัฒนาประหนึ่งว่าไปถูก
อันต้องปกคลุมลงแล้วด้วยชายแห่งนายวิภูกะลุทกะ ก็คืนรนเพื่อจะถอก
เสียดซึ่งลูกคาลนั้น

เหตุว่าชีวิตรแห่งสัตว์ที่ระสากลโลกธาตุ ย่อมเป็นที่รกลาวตฤทัง
หลายอันอยู่เป็นธรรมดา ก็แลความปราณาแห่งใจรนั้น จะได้ปราณา
เพื่อกระทำให้ออองก็หายมิได้ เหตุฉนั้นจึงได้ซัดเสียดแล้วซึ่งขานทวารแล้ว
แลซัดคาลไว้ด้วยมันคง แลกำแพงนั้น ก็มีสภาวะอันสูงกว่าจาริกะบุคคล
อันสัญจรไปมาโดยมรรคาละแวกบ้านนั้นจะแลข้าม ฤาบุคคลอันอยู่ใน
สวนนั้นจะหนีข้ามก็มิได้โดย ฉนั้นว่าใจรมิได้ซัดเสียดซึ่ง ลูกคาลนั้น
แล้วก็จะปลาศนาการหนีไปได้โดยพลัน มีพักจะรออยู่ให้ปรากฏแก่จักขุ
แห่งนาง โพิทรา นั้นเลย

เบื้องว่านาง โพิทรา ได้ที่ศนาการเห็นซึ่งมหาภัยพินาศ อันยังเกิด
ขึ้นแก่สามแห่งตนฉนั้นแล้ว ก็บัญชาซึ่งศัพทสำเนียง โฆษนาการกัก
ก้องไปโดยทิศานทิศ จนชาวนิคมชนบททั้งหลายมีนายนครบาลเป็น
อาทิ ได้สัจซึ่งประพฤคิเหตุฉนั้นแล้ว ก็กรูกรักันมาแทบช่องทวาร
แห่งสวนนั้น ครั้นเมื่อใจรเบียดออกซึ่งขานทวารนั้นได้แล้ว นายนครบาล
แลชาวนิคมชนบททั้งปวงต่างก็กลัวมรุมกุมเอาซึ่งตัวใจรนั้นไปยังวินิจฉัย
อมาตย์ ๆ ก็ให้พันธนาการใจรนั้นไว้ยังครุ เพื่อจะพิพากษาอรรถคคคินัน
ต่อไป

ฝ่ายนายโพธิระเมื่อต้องซึ่งภยันตรายแก่ใจ อันประหารลงด้วย
 ลุกพิษแห่งขุ่น มีครุวิณณาราวกว่าพิษแห่งพระยานาคราช แล่น
 เข้าจับเอาซึ่งททยวัตถอนมีผลจะเป็นอันน้อยกึ่งนั้น ก็เสวยซึ่งทุกขเวทนา
 แล่นสาหัส ข่มจะลงซึ่งชีวิตนครายด้วยกำลังพิษ จนทั้งหลายข้าง
 ก็ช่วยกันพยุงขึ้นซึ่งตัวนายโพธิระแล้วก็นำไปสู่เรือน บ้างก็เชิญแพทย์
 มากระทำซึ่งการพยาบาล แลพวกแพทย์ทั้งหลายเหล่านั้นก็ไต่กระทำ
 พยาบาลโดยเวชวิธีแล้ว จึงสำแดงออกซึ่งความคำวิหเห็นในอาการ
 แห่งนายโพธิระนั้น แก่นางผู้ภรรยา เพื่อจะรับเสียซึ่งความวิตกว่า
 อาการใช้นั้นยังมีพึงจะกล่าวว่าเป็นอศกกิจฉาได้โดย แลด้วยวาทะอัน
 นี้ ย่อมกระทำให้นางโพธิระค่อยข้นตาลงเสียซึ่งความโทมนัสเวทนา
 ใดบ้าง นางก็ตั้งใจกระทำซึ่งการอุปฐากแก่สามีแห่งตน โดยรักก็
 ค่อกันนั้น

อันว่าชีวิตระของใจอันต้องกักซึ่งอยู่ในตรุนั้น ย่อมอาไศรยแก่
 ชีวิตระของนายโพธิระเป็นเบื้องต้น ฉะนั้นนายโพธิระกระทำกาล
 กิริยาลงโดยพลัน ทั้งฤาใจผู้กระทำร้ายนั้นจะพ้นจากราชทัณฑ์ได้
 ถ้าแลนายโพธิระมีถึงซึ่งกาลมรณะ ก็ย่อมจะเป็นผลอันดีแก่ใจนั้น
 แม้แต่จะมีพ้นจากราชทัณฑ์แท้จริงก็ย่อมจะเขายางลง เหตุประการทั้งนี้
 จนทั้งหลายนอกแต่นางโพธิระนั้นจะได้มีผู้อุปฐากต่อความดำรงชีพ
 ของนายโพธิระยิ่งขึ้นไปกว่าใจผู้กระทำร้ายนั้นหามิได้โดย

ความพิณาคอนเป็นไปดังปานดังนี้ ย่อมอาไศรยซึ่งวิวาทาธิกรณ์
เป็นมูล เพราะเหตุใดน เหตุว่าโจรอันมีนามว่ารัตโนราผู้นี้ เป็นผู้จะ
บรรลุนันครคักกอนหนึ่ง แลมาพ่ายแพ้ก้นายโพทึระโคยเลศนัย
อันลยลล กิ่งมิไคยบรรลแก่ฐานันครคักกโคยมโนรตปราดนา

อนึ่งเล่า เมื่อนายรัตโนราเข้าไปสู่สวนแห่งนายโพทึระนั้น จะไค้
ประกอบค้วยอกศลเจตนาเป็นเคิมก้หำบ้มิไค้ การอันเป็นไปดังปานดังนี้
ก็เพราะนายโพทึระสำแดงออกซึ่งวาจาอันเป็นผรสวาทก่อน อิกนัยหนึ่ง
เล่า นายรัตโนราก็มีอยู่แล้วซึ่งบนสันในมือของตน เข็องว่า
นายรัตโนราไค้ลกับซึ่งวาจาอันผรสวาทคณันนั้นแล้ว กังฤจะเง็อดกเส็ย
ซึ่งโทษะไค้ อันหนึ่งโสค ฉินแล้ว่านายรัตโนราย้มิไค้ทำลายเส็ยซึ่งชีวิตร
ของนายโพทึระนั้นแล้วก็ย้อมจะรักษาไว้ซึ่งชีวิตร ของตนเป็นอันยากนัค
เหตุว่าชนทั้งสองย้อมประกอบค้วยเวรอาฆาฏแก่กันแลกัน กังไค้พรรณา
แล้วในหนหลัง ธรรมคาว่วิวาทแตกร้าวกันดังนี้ จะไค้มีความโสคดิ-
ภาพสวัสคิหำมิไค้เลย ย้อมจะมีแต่ความฉิบหายเป็นแท้ เหตุการณ์
คังนั้นนายรัตโนราย้มิไค้ยกบค้วซึ่งวิวาทาธิกรณ์อันเป็นมูลแห่งกะละหะ
เหตุ ชาวนิคมชนบทยททั้งหลายก็รู้ตระหนักอยู่ท่วกันแม้แต่สาเหตุแห่ง
ความอาฆาฏอันปรากฏอยู่แล้วคณันนัคก การอันนายรัตโนราเข้าไป
ประหารเส็ยซึ่งบุคคล อันมิไค้มีมือกุมไว้ซึ่งสาตราอาวุธในเคหะสถาน
แห่งท่านคณันนั้น ตามประเพณีในพระนคร ก็ย้อมนัยว่าเป็นผู้ประกอบ
ความผิดเป็นมหันตโทษ อนึ่งเล่าก็วิยาศันนายรัตโนราเข้าไปก้อซึ่ง

ทะเลหะเทศนั้น ก็ยังมีไต่ละให้นายโพธิระไต่กระทำซึ่งยุดอชิงไชย
แต่สักขณะหนึ่งเลย แลนางโพธิราผู้ภรรยาที่ไต่เห็นเป็นพยานในสถานที่
อันเกี่ยว ฉิแลว่านายโพธิระจะมีอยู่แม้แต่ขั้นบันไดอันมีไต่ขรรุซึ่งลูกพิษ
ก็ก็ ก็จะมีผู้เป็นคกอันแรงร้ายแก่นายรัตโนรานัก อาไศรยเหตุอัน
มิตรทั้งหลาย จะพึงเข้าไปสู่ที่แก้ไขให้ โทษนั้นเขาอาจลงไต่ จะช่วยกล่าว
เป็นทั้งฤถึงอาการอันนายโพธิระจะไต่กระทำซึ่งการสัยุดอนั้นแล้ว

ฝ่ายว่านายรัตโนรา เมื่อต้องพันนาการอยู่ในตรุนั้น ก็มารำพึง
ในใจว่า วาตะอันสหายของคนไต่กล่าวแล้วในข่าวสาส์นทั้งปวงนั้นหากผิด
ไปแต่ความปรารถนาแห่งตน ชนทั้งหลายย่อมวิตกอยู่ในการวินิจฉัยนั้น
ว่าจะยุติลงเป็นนายรัตโนราประกอบแล้วด้วยความพยายาม ' เพื่อจะปลง
เสียซึ่งชนมชีพแห่งนายโพธิระนั้น

ครั้นสืบมาวันอื่น อาการอันนายโพธิระป่วยอยู่นั้น ก็ย่อมจะ
ถึงซึ่งกาลมรณะด้วยความทุกข์เวทนาในภายหลังแท้แล้ว แต่พระราช
กำหนดกฎหมายในพระนครนั้น ย่อมถือเอาซึ่งอายุกาลเป็นลำดับ ฉิแล
ว่าผู้ต้องภัยแต่โจรนั้นยังมีไต่กระทำกาลแต่ภายในกำหนดอายุกาลนั้นแล้ว
ไซ้ วินิจฉัยอมาตย์จะพึงพิพากษาว่า เป็นการกระทำประาดคือชีวิต
ให้ตกลงไปยังมีไต่เลย เหตุประการฉนี้ นายรัตโนราแลบรรคามิตร
ทั้งหลายของตน ก็ค่อยเลื่อมลงซึ่งความปริวิตกโดยลำดับนั้น อายุ
กาลกำหนดความก็ล่วงไป ๆ แลโอกาสอันมิตรทั้งหลาย จะพึงช่วย
แก้ไขก็เจริญขึ้น โดยลำดับทุกกัน

ฝ่ายนางโพธิรา ในเมื่อสามีแห่งตนบ๊วยอยู่นั้น นางก็ระไวระวัง
 อยู่ชุกชุกมิได้มีความประมาทเลย ซนทั้งสองนพจะกระทำการวิวาห
 มงคลด้วยกันมีทันล่วงเข้าแต่กาลฝนหนึ่งก็คี่ ต่างก็มีความผูกพัน
 เสน่หาซึ่งกันแถมกันเป็นนักหนา จะบ๊วยกล่าวไปตั้งฤาถึงการจะร่วมสมัค
 สักวาศตลอดกาลนานนั้นแล้ว แพทย์ผู้พยาบาลก็มีได้สำแดงอาการ
 ของนายโพธิระ อันจะเข้าไปในอนาคตประการใด แก่นางนั้นแต่สัก
 คำหนึ่ง โดยวิตกว่าผีแลนางนั้นรู้แจ้งแล้ว ก็จะไม่เสวยทุกขโทมนัส
 เพียงชีวิตพิณาศ เหตุว่านางนั้นประกอยพร้อมด้วยเวรอาฆาตแก่
 นายรัตโนราอยู่เป็นเนืองนิตย์

ครั้นสืบมาวันหนึ่ง นางสำแดงออกซึ่งความปรารถนาแห่งตนแก่นาย
 เนติบัณฑิตอื่นเป็นพี่ชาย เมื่อนายเนติบัณฑิตได้ทราบซึ่งความปรารถนา
 แห่งนางผู้นั้น ก็มาดำริหว่านางนั้นชรอยจะเป็นอมิตตะกะระวิตโดยมี
 สายจักษุข่มมิได้ปรกติ จึงมีวาจาโถมเล่าเพื่อจะให้นางออกไปจากสามี
 พอระงับเสียซึ่งทุกขเวทนา พร้อมด้วยวาจาอันแพทย์ทั้งหลายช่วยกัน
 คักเตือนเหมือนดังนั้น นางโพธิระได้เชื่อฟังก็หายมิได้

ครั้นสืบมาวันหนึ่ง เมื่อนางยืนอยู่ณอุทยานประเทศแถบเวรอน
 แห่งตน ก็ได้สักขีซึ่งศัพทสำเนียงแห่งบุคคลทั้งสองอันมิได้มีนามปรากฏ
 ดำเนินมาโดยมรรคาแทบกำแพงแห่งสวนนั้น กล่าวซึ่งถ้อยคำปุจฉา
 แลวิสัชนาด้วยประการดังนี้

“คุณก่อนสหายแห่งเรา อันว่าเรื่อนนายโพทิวะผู้ต้องแล้วซึ่งลูก
 พิชแห่งชั้น เห็นปรากฏแก่จักขุแห่งเราทั้งสองตรงนั้นแล อันว่า
 กระละหะเหตุนั้น นายรัตโนราได้กระทำแล้วในกำแพงโพ้น” บุรุษผู้หนึ่ง
 จึงวิสัยสนาว่า “จริงกระนั้นแลฤๅ ทั้งอาตมาจะทราบอยู่เป็นแน่ว่า ชีวิตร
 ของนายโพทิวะนั้นย่อมเป็นมูลแห่งการพิพากษาคณชั้น เพราะเหตุไฉน
 เหตุว่านอกแต่นายโพทิวะกระทำกาลมรณะในกำหนดรอยแห่งสักตวารนี้
 แล้ว ทั้งฤๅนายรัตโนราจะพลันถึงซึ่งโทษชั้นพิมาภูให้ชีวิตรตกลงไป
 ติแลว่านายโพทิวะกระทำซึ่งกาลมรณะภายในรอยแห่งสักตวารนี้เล่าใช้
 ก็ย่อมเป็นผลวิบากของนายรัตโนราอันจะถึงซึ่งกาลมรณะเที่ยงแท้ เหตุ
 ว่าสภาพแห่งสาชะคคือนั้น ก็ย่อมจะเข้าไปสู่ความวินิจฉัยแห่งปะเรนตะ
 อมาตย์มัยคิธรรมคณปรากฏแล้วแก่มหาชนเป็นอันมาก ติแลว่าสภาพ
 แห่งคคเขามาถึงซึ่งหน้าแล้ว ก็ระพิพากษาให้ประหารเสียซึ่งชีวิตรแห่ง
 นายรัตโนราโดยขทพระอัยการ ทั้งฤๅอมาตย์ทั้งหลายอันจะห้ามปราม
 ได้ ทั้งอาตมาจะพยากรณ์ไว้ให้ปรากฏว่า เมื่อนายโพทิวะขมิได้กระทำ
 กาลณภายในกำหนดใช้ อันว่าโจรอันค้องพันธนาการอยู่ในตรุนั้น ก็ย่อม
 จะเป็นผู้มีความศุขโสมนัสกล้าชาวนิคมนชนยททั้งปวง ในเมื่ออรุโณไทย
 สมัยแห่งรวีวาร ครันสืบไปถึงจันทร์วารแล้วก็จะพ้นจากพันธนาการ
 อาไศรยกำลังอันมีตรทั้งหลายหากเข้าไปช่วยแก้ไขแท้จริง” ในเมื่อชน
 ทั้งสองสนทนากันฉนั้นนั้นแล้ว นางโพทิวาก็นิมิตาอันทอกลงสู่เขือของคำ
 ร่าลกถึงเวรอาพาฏ มีมืออันสั้นอยู่แล้วกริบอย่างเท่าชนสู่เรื่อนแห่งคน

แลใช้ทาสให้ไปเชิญเชิญเนติบัณฑิตผู้เป็นพี่ชายมาสู่เรือน ในเมื่อ
 เนติบัณฑิตมาถึงแล้ว แลเห็นนางโพธิรากระทำอาการอย่างเท่าไปมาอยู่
 จึงมีสุนทรวาจาปราไสว่า “คุณก่อนเจ้าผู้เป็นขนิษฐาคือนี้แห่งเรา อันว่า
 อาการแห่งสามีของเจ้านั้น ฦกาลบัดนี้ค้อยันเทาลงฤ” นางโพธิรา
 จึงบอกว่า “หามิได้ ถึงอาตมาพิจารณาเห็นว่า อาการนั้นกำเรียกล้ำ
 ขนโดยลำดับฦกาลบัดนี้ จะได้มีจักษประสาทอันจะรู้จักจำได้ว่าภรรยา
 แห่งคนก็มิได้มีเลย” นายเนติบัณฑิตจึงถามว่า “แพทย์ผู้พยาบาล
 นั้นกล่าวแก่เจ้าเป็นคังฤ” นางจึงตอบว่า “ข้าแต่ท่านผู้เป็นพี่ บัณฑิต
 นั้นแพทย์จะได้บอกกล่าวแก่อาตมาเป็นประการใดนั้นหามิได้ จำอาตมา
 จะชักใช้ อีกก่อน แต่อาตมาจะขอกล่าวคำปฤชาแก่ท่าน เพื่อจะยัง
 ความกินแทนงให้เลื่อมไปก่อน นางจึงกล่าวต่อไปว่า

ข้าแต่ท่านผู้เป็นพี่ ฦแลว่าชีวิตของสามีอาตมา ยังดำรงอยู่
 ตลอดกาลแห่งรอยสัตตวารนี้แล้ว ชีวิตแห่งโอรสนั้นจะพึงพ้นจาก
 ราชทัณฑ์ อันหนึ่งโศกคดีนั้นก็จะมีพึงพิพากษาว่าเป็นโทษฆ่าคนได้
 จริงกระนั้นแลฤ” นายเนติบัณฑิตจึงตอบว่า “คุณแม่ นอกแต่สามี
 แห่งเจ้าจะกระทำกาลฦบัดนี้ใช้ การพิพากษาบรรดคดีนั้นจะมีพึงกล่าว
 ว่าเป็นมหันตโทษเลย เหตุว่ามีตรสหายแห่งโอรบ่อมนจะเข้าไปสู่การแก้
 ไขโดยพลัน ฦแลว่าสามีแห่งเจ้าจะค้อยันธล่งแก่โสรวารไปแล้ว แม้
 แต่ประเณตะอมาคัยผู้ทรงไว้ซึ่งความสุจริตธรรม ก็มีพึงจะพิพากษาว่าเป็น
 มหันตโทษได้เลย เมื่อเป็นฦบัดนี้แล้ว นายรัตโนราก็จะตองพ้นนาการ

อยู่นคร เป็นอย่างซำกัเพียงพรหมกาลหนึ่ง ฤาณั้น เมื่อมิตร
 สหายแห่งโจระบรรลุดงซึ่งฐานันครคักค่อนใหญ่ในพระนครแล้ว อันว่า
 โจรนั้นก็จะพึงพนซึ่งราชทัณฑ์ในทันใด” เข็องว่านางโพทราไคส์คัยซึ่ง
 วาจาแห่งนายเนคิขณทิตยคัยงั้น จึงกล่าวว่ำ “จริงกระนั้นฤา อันว่า
 สภากแห่งสุริยธรรมแตกค่างจากกันคังนี้ จะพึงกล่าวสรรเสริญคัยฤา
 ว่าพระนครประกอยคัยความเจริญ เมื่อประเพณีแห่งบ้านเมืองเป็นไป
 ถึงปานคังนี้ ก็เป็นคัยหน้าพิภุกพึงกลวัณักหนา” นายเนคิขณทิตยคัยจึงมี
 สุนทรวาวว่ำ “คัยราแม่ผู้เป็นอนิษฐภคินีแห่งพี้ อันว่าประเพณีแห่งความ
 ประพฤคณนย้อมมีอยู่เนืองนิจ แลชาวเราทั้งหลายจะไคคัยำเนินเข้า
 สู่ความเจริญแท้จริงนั้นหำยมีไค้เลย มิควรเจ้าจะทรงไว้ซึ่งความ
 อหำญของเวรแก่กัน อันว่าการกระทำทคแทนสนองเวรแก่กันนั้น จะไค้
 เป็นเหตุเพอระงยเสยซึ่งเวรนั้นหำยมีไค้ ฤาว่าโจรผู้ประทุษร้ายนั้น
 จะกระทำประทุษร้ายอนันแก่สามิแห่งเจ้าให้ยิ่งชนไปกวำนอีก ก็หำ
 ยมีไค้เลย นายเนคิขณทิตยคัยเมื่อได้มีสุนทรวาววาสลแล้ว โลมนางคัย
 คัยงั้นแล้ว ก็อ่ำลาไปส่สำนักแห่งคน แลนางโพทราไคส์คัยโอวาทา
 นุสาสน์คัยนายเนคิขณทิตยคัยคัยนั้นแล้ว จึงเปล่งออกซึ่งอทานวาวว่ำ
 “ความแค้นของอาคมาน สุกวิสัยแห่งอาคมาที่จะคัยเสยซึ่งโทษะไค้
 คัยอาคมาจะบัญญัติคุณไว้ให้ปรากฏ ฉิแลว่าบุรุษผู้ประทุษร้ายแก่สามิ
 แห่งอาคมาน ห่มไค้คัยองซึ่งราชทัณฑ์คัยประการใดคัยก็ อาคมา
 ก็จะทำทคแทนสนองเวร แก่บุรุษผู้คัยด้วยสมอแห่ง อาคมาให้จงไค้”

แล้วนางจึงมีวาจาถามแก่แพทย์ว่า “คุณกรท่านผู้เป็นแพทย์ อัน
 ว่าอาการของสามีแห่งอาตมานั้น ท่านได้กระทำซึ่งการพยายามเป็น
 คังฤฯ อาตมามีประสงค์จะใคร่ทราบซึ่งการอันจะเป็นไปในอนาคตกาล
 แท้จริง มิแล้วสามีแห่งอาตมา ย่อมได้มีโอกาสอันเสื่อมคลาย หาก
 จะทรงอยู่ซึ่งความทุกข์เวทนาอันสาหัสฉนั้นแล้ว คังฤฯอาตมาจะมี
 ชีวิตดำรงอยู่เป็นปรกติได้ เหตุว่าต้องกระทำซึ่งการอุปฐาก ย่อมได้
 เป็นอัน บริโภคซึ่ง โภชนาหาร แล นิชานา การระงับ เลี้ยงซึ่ง ความ กระวน
 กระวายแต่สักขณะหนึ่งเลย ” ในเมื่อแพทย์ได้สละคำแต่นาง โภทิตราคัง
 นั้นแล้ว จึงบอกว่ “คุณกรท่านผู้แม่เรือน อาตมารู้งแจ้งแล้วว่า อาการ
 ของสามีแห่งท่านนั้นย่อมได้มีโอกาสอันจะเสื่อมคลายเลย หากมรณะภัย
 อันจะมาถึงนั้น ยังย่อมได้มีกำหนด อันชีวิตของนายโพทิตระนั้นจะดับไป
 ฌยกัน ฤฯว่าจะดำรงอยู่อีกชั่วสัปดาห์แลขอขมาสก็ได้ทุกประการ
 นางจึงมีวาจาตอบว่า อาตมามีความขอยใจแก่ท่านเป็นนักหนา เหตุ
 ว่ารู้แน่แก่ใจแล้ว ก็ะยังอาตมาให้มะละเสี่ยซึ่งกังวลได้ ”

ส่วนนายแพทย์เมื่อได้สละวาจาแต่นางฉนั้นแล้ว ก็มาคิดปลาก
 แก่ใจ เหตุว่ากาลก่อนนางประกอบไปด้วยความวิตกเป็นอันมาก มาบัดนี้
 คังฤฯมีวาจาย่อมได้สทกสท่านแต่สักคำหนึ่งเลย

เมื่อนางโพทิตราได้รู้แจ้งซึ่งอาการแห่งสามีของตนแล้ว ก็เข้าไป
 กระทำซึ่งการอุปฐากแทบที่ไสยาศน์แห่งสามีของตนเป็นอันดี แล
 พิจารณาเห็นสามีมีฉวกายอันชุ่มชัคมัวหมอง แลมีกำยาพยพเป็นอัน

อ่อนนั้ก เหตุว่ากาลมรณะเข้าครอบงำอยู่ช้านาน นางก็มีอาการ
 ไข้ซึ่งนำตา อันมองซึ่งซุ่มอยู่ในหน่วยตาทั้งสองนั้นได้ ในขณะที่
 จะไ้มีผู้พยาบาลอื่น ๆ อยู่ในสถานนั้น นอกแต่นางโพทิตรานั้นก็หา
 บ่มีไ้เลย นางจึงจุมพิตแทบมุขประเทศแห่งสามี่ของตนแล้ว ค่อย
 ค่อยกระซิบกล่าววาทว่า ข้าแต่ท่านผู้เป็นภรรยา อันว่าความคับแค้น
 อันไ้ซึ่งบังเกิดแก่เราทั้งสองนั้นท่านยอมแ้งอยู่แล้ว”

ในเมื่อนางกล่าววาทแก่เท่าตงนั้นแล้ว ก็ประคองมือซิ่นซิ่นซึ่ง
 คีระแห่งนายโพทิตระ แลทั้ไขว้แทบอุระประเทศแห่งตนแล้ว แลวาง
 ลงนายโพทิตระก็สุกสันซึ่งอัสสาสะบัสสาสะกระทำกาลในขณะนั้น เข็อง
 ว่านายโพทิตระกระทำกาลแล้ว นางโพทิตราที่มาบอกแก่แพทย์ตามเหตุ
 ผลอันมีมานั้น ประชาชนทั้งหลายก็ขันภาซึ่งคัพทสำเนียงเสียง โจนนา
 กนิ จนกิตคัพทนั้นทราบทั้ไปทั้พระนคร เหตุว่าวินิจฉัยซึ่งสาชะคคิน
 ก็รออยู่ทั้วกาลกำหนดแห่งอายุความตั้งไ้พรรณามาแล้วในหนหลัง

ฝ่ายโอรอันคองพินอนการอยู่ในครนั้น เมื่อไ้แ้งซึ่งประพฤติ
 เหตุอันเป็นไปฉนั้น ก็มาบังเกิดซิ่นซึ่งความสยบสยของครันครว้มค่อ
 มรณะภัยเป็นอันมาก อันว่าอรรคคคิน ประเรนคอะมาคัยก็พิพากษา
 ใ้ประหารชีวิตโรจนันเสียโดยควรแก่โทษ เพื่อปรากฏเป็นแบบอย่าง
 แก่ประชาชนทั้งหลาย ในเมื่อการพิพากษาเป็นไปสำเร็จแล้ว อมาคัย
 ทั้หลายก็กุมเอาซึ่งตัวนายรัต โนราไป กระทำทั้จทกรรมคือประหาร

เสียบซึ่งชีวิตร คามคำพิพากษานั้นทุกประการ แลการประหารชีวิตร
 นายรคโนรานัน ก็เอิกเกริกไพศาลทั่วไปในพระนครล้าการอื่น ๆ อัน
 มีมาแต่หลัง เหตุเพื่อเป็นที่ยัง โภคสมบัติแลชีวิตรแห่งชาวชนบท
 ใต้การงอยู่ใน โสคติภาพสวัสดิการทุกประการ

พรรณามาในนิทานพยายาม อันจำลองระเบียบเรื่องราวมาแต่
 คัมภีร์ อิงกะลิสสะ อิลิสสะตะเร เททะ มัคคาสันคริสมัทธะสังขยา ๑๘๘๓
 ก็ยุติลงแต่เพียงนี้ ๑

ควรรคิกนางนัเปรีียบ	ภรรยา ทนนา
น่าจะเห็นคิฤา	ชัวแท้
เคอ็นชัพตภรรคา	ควนคัย
มล้างชีพโจรไค้แก	เผือกฉัว

คำนำ

การแต่งแก้กระทู้ธรรม เป็นวิธีเรียนธรรมในพระศาสนาอย่างหนึ่ง
ยังผู้เรียนให้รู้จักถือเอาความแห่งภาษิตย่อโดยกว้างขวาง เหมาะแก่ชั้น
ของบุคคล เป็นประโยชน์ทั้งเพื่อปฏิบัติเอง ทั้งเพื่อนำผู้อื่น
สามเณรมั่นใจได้ ได้เรียนหัดแต่งแก้กระทู้ธรรมอย่างนี้ อ่านใน
ที่ประชุมกรรมการ พร้อมกับภิกษุสามเณรอื่นได้รับเลือกกว่านี้ แลได้
รางวัลบ้างก็มี เธอเป็นหลานฉันเคยมาก่อนแล้ว ปรารถนาจะฉลองให้
สั่งให้พิมพ์คำแต่งแก้กระทู้ธรรมนั้นขึ้น เพื่อเป็นของแจกแก่ผู้มาช่วยงาน
โยมญาติแลพวกพ้องจะได้อนุโมทนา แลได้รับประโยชน์ทั่วกัน ฯ

กรม-วชิรญาณวโรรส

คำหนักจันทร์ วัดบวรนิเวศวิหาร

วันที่ ๑๒ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๕๘

หมอง เป็นขาปกุศลมีลักษณะอยู่ ๓ ประการ คืออย่างหาย อย่างกลาง
 อย่างเลื่อยก กิเลสทั้ง ๓ อย่างนี้เมื่อเกิดมีในบุคคลผู้ใดแล้ว ย่อมจะ
 นำบุคคลนั้น ๆ ให้ตกไปในทางที่ชั่วได้ เหตุฉะนั้นบุคคลผู้มีปัญญาจะ
 ปรารถนาความบริสุทธิ์ จึงต้องกำจัดกิเลสให้หมดไปด้วย คือ สมาธิ
 ปัญญา คือมีศีลความสำรวมกายวาจา เป็นเครื่องกำจัดกิเลสอย่างหาย
 มีสมาธิความรักษาใจให้มั่นในอารมณ์ เป็นเครื่องกำจัดกิเลสอย่างกลาง
 และมีปัญญาความรอบรู้ในกองสังขารตามความเป็นจริง จนไม่หลง เป็น
 เครื่องกำจัดกิเลสอย่างเลื่อยก คือ สมาธิ และปัญญาทั้ง ๓ อย่างนี้เป็น
 เครื่องกำจัดกิเลสอันมีลักษณะหาย ปานกลางแลเลื่อยกให้หมดไป
 บุคคลผู้กำจัดกิเลสเสียได้ดังนี้จึงได้ชื่อว่าเป็นคนสะอาดแท้จริง ฯ

ลักษณะแห่งคนสะอาดนั้น ย่อมประกอบด้วยสัทธิ ๓ ประการ คือ
 สัทธิกาย สัทธิวาจา แล สัทธิใจ ฯ

สัทธิกายจำแนกออกเป็น ๓ อย่าง คือ ๑ เป็นผู้ไม่ฆ่าสัตว์ ทำ
 ชีวิตสัตว์ให้ตกลงไป ๒ เป็นผู้ไม่ถือเอาทรัพย์ถือเอาสิ่งของ ๆ ผู้อื่น
 ที่เจ้าของเขาไม่ได้อนุญาตให้ ๓ เป็นผู้ไม่ประพฤตินอกในกามรวมเรียกว่า
 กายสัทธิ ฯ

สัทธิวาจาจำแนกออกเป็น ๔ อย่าง คือ ๑ เป็นผู้ไม่กล่าวคำอันไม่
 จริง ๒ เป็นผู้ไม่กล่าวส่อเสียดยุยง ๓ เป็นผู้ไม่กล่าวคำหายคำทอ
 ๔ เป็นผู้ไม่กล่าวเพื่อเจ้อแลพุงสร้าน รวมเรียกว่าวจีสัทธิ ฯ

สุจริตใจห้าแฉกออกเป็น ๓ อย่าง คือ ๑ เป็นผู้ไม่คิดโลภอยากได้ของเขา ๒ เป็นผู้ไม่คิดพยายามปองร้ายเขา ๓ เป็นผู้ไม่เห็นผิดจากคลองธรรม รวมเรียกว่า มโนสุจริต ๑

บุคคลผู้สอาดประกอบไปด้วยสุจริต ๓ ประการนี้ ย่อมจะไม่ยินดีในบาปอันเป็นทุจริตเป็นมลทินเครื่องเศร้าหมอง ซึ่งเกิดจากทางทุจริต ๓ ประการ คือ กายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ตรงกันข้ามกับสุจริตสามประการ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น ๑

กายทุจริต คือ ความชั่วที่จะเกิดขึ้นได้โดยกายตัวอย่างเช่น ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม ฯลฯ วจีทุจริต คือ ความชั่วที่จะเกิดขึ้นได้โดยวาจาเช่น พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ ฯลฯ มโนทุจริต คือ ความชั่วที่จะเกิดขึ้นได้โดยใจเช่น ความโลภพยายามเห็นผิด ฯลฯ ทั้ง ๓ ประการ นี้ท่านเรียกว่าเป็นบาปทุจริต ๑

ก็เมื่อคนสอาด ประพฤติแต่สุจริต ซึ่งตรงกันข้ามกับทุจริตเช่นนั้น บุคคลผู้สอาดนั้น ก็ย่อมจะไม่ยินดี หรือพอใจต่อ^๑ บาปอยู่เอง เปรียบ เหมือนชาวนาท้าวานเขากลับลงในพนา ไม่พอใจอันตรายที่จะบังเกิด แก้ต้นเข้านใจ^๒ บุคคลผู้สอาดก็ย่อมไม่ยินดีในบาปนั้นนั้น สมดัง พระพุทธสุภาษิตว่า “ ย่าเป น รมติ สุจิ ” ^{๕๓} ๑

๑ ใน ๑ ๒ เปรียบด้วยคนแต่งตัวใหม่ ไม่ชอบของโสโครกอันจะมาเบื้อนสนิทกว่า ๑ ๓ ตรวจแล้ว ๑ กระทั่งได้รับเลือกของกรรมกรว่าเป้นที่ ๑ ๑

เรียงความแก้กระทู้ธรรม ครั้งที่ ๒

“ปมาโท มจฺจุโน ปทํ”

ความประมาทเป็นทางแห่งความตาย

ในกระทู้ชั้นนี้ ท่านอธิบายถึงความประมาทว่า เป็นหนทางแห่งความตาย อันประมาทนั้น คือ ความเลินเล่อเฉลอสติ ไม่ทันคำวิหคึกขี้กิ้งในขณะจะประกอบกิจการงารให้เรียบร้อย เมื่อบุคคลปราศจากสติเสียแล้ว ก็เป็นเหตุให้ความประมาทเกิดขึ้นแก่คนโดยง่าย สติเป็นคุณสำคัญที่จะให้บุคคลประกอบกิจการงารโดยความขึงคึก ความรู้สึกตนระวังตน มิให้พินเพื่อนเหลวไหล แลให้ดำรงตนถาวรอยู่ ปราศจากความเสื่อมเสียทั้งปวง ก็เมื่อบุคคลผู้ประมาทขาดจากสติความขึงคึกอันมีนัยคึงข้างต้นแล้ว ความประพฤตีย่อมจะเปลี่ยนแปลงไป ย่อมเพิกเฉยเลินเล่อต่อหนทางที่ตนควรจะปฏิบัติ แลแม้จะปฏิบัติก็ด้วยความเลินเล่อไม่ตรวจตรา ยล่ยอมให้พลังพลากไปตามเรื่อง เพราะชาติขี้คึกอะไร ออกมาได้ก็ทำลงไปคราวหนึ่ง ๆ เท่านั้นเอง ธรรมดาคนเราไม่ว่าชาติใดภาษาใด เล่าเรียนความรู้มาแล้ว แลตั้งใจที่จะกระทำกิจการงารอย่างใดอย่างหนึ่งโดยตรง แต่เมื่อคนมากกระทำเข้า กัดขี้ผึกพลากไปได้ก็มี เช่นนี้ไม่ใช่เพราะโทษอื่นไกลเลย เพราะความประมาทให้โทษทั้งสิ้น อันคนผู้ประมาทนั้น ย่อมไม่เอาใจใส่บำรุงรักษาร่างกาย คึงยเห็นว่ายังมีความสุขสบายอยู่ ไม่ระวังโรคอันจะเกิดขึ้นแก่ตน หรือ

เมื่อโรคนี้เกิดขึ้นแล้วไม่คิดรักษาเสียแต่ต้น โรคนี้ก็จะกำเริบขึ้น
จนไม่สามารถจะเยียวยาให้หายได้ โดยง่าย อีกอย่างหนึ่ง คนผู้ประมาท
ไม่รู้จักประหยักรทรัพย์ ด้วยเห็นว่าตนมีทรัพย์สินมากอยู่ ก็ใช้จ่าย
สรอยสร้อยสุร่าย ไม่ซำทรัพย์นั้นก็จะหมดไป อย่างนี้ได้ชื่อว่าความ
ประมาท ๑

ลักษณะแห่งความประมาทจะเกิดขึ้นไฉนนั้น ย่อมเกิดขึ้นด้วยใจ
ไม่ตั้งอยู่ต่อ กิจการที่จะกระทำโดยตรงมีคิดถึงเหตุอื่น เช่น คิดกำหนด
รักใคร่ คิดโกรธเคืองคิดหลงเข้าใจผิด คิดมัวเมาเป็นต้น เหล่านี้
เมื่อหยุดคิดมากก็คิดขึ้นในขณะประะกอบการใด ๆ จึงทำให้การนั้น ๆ พลุ้
พลาดไปได้ อีกประการหนึ่ง การค้มนำเมามีสุราแลเมรัยมากเกินไป
ขนาด ก็กระทำให้เกิดความประมาทขึ้นอย่างหนึ่งเหมือนกัน เพราะ
จะกระทำให้ผู้อื่นขาด สติ หมดความลอาย มีแสงกิริยาอาการพุกา
ปราศจากหิริโอตัปปะ คือความลอายแลความเกรงกลัวต่ออาย แล
ทั้งเป็นผู้ที่ไม่มีความยั้งคิด อาจจะทำความชั่วร้ายให้ผู้อื่นได้รับ
ความเดือดร้อนด้วย มีประพฤติผิดจากกฎหมายของบ้านเมือง แล
ประพฤติผิดจากสิกขาบทแห่งองค์ศีลเป็นต้น เมื่อพระศาสดาจารย์ทรง
เห็นเหตุเช่นนั้น จึงทรงตั้งสิกขาบทไว้ให้เว้นจาก ๒ เป็นที่ตั้งแห่งความ
ประมาท เพราะค้มนำเมา คือ สุราแลเมรัยเป็นสิกขาบทที่ ๕ ๑

๑ ใน

๒ เหตุ

ในทางธรรมนั้น ท่านมุ่งหมายถึงชนผู้ประมาทต่อธรรมคำสั่งสอน
 ของพระบรมศาสดา ฝ่ายคฤหัสถ์ได้แก่บุคคลที่เดินเล่อไม่สำนึกตนว่า
 ตนเป็นผู้มีอายุล่วงไปทุกเวลาทุกนาที แลเป็นผู้ที่อยู่ใกล้กับชรา พยาธิ
 มรณะ ในที่สุดก็ถึงซึ่งความแตกดับไปคือความตายเป็นผู้หลงผิดไ้ใน
 กามารมณ์ ความเพิกเพลิน แลโลภะ โทษะ โมหะ ไม่เคารพนับ
 ถือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ แลประกอบศีลธรรมอันเป็นเครื่อง
 กระทำให้บุคคลประพฤติดีงาม ฝ่ายบรรพชิตผู้ประมาทเล้า ได้แก่เป็น
 ผู้เดินเล่อไม่เล้าข่น สัจฉายมมตอันควรแก่บรรพชิตไม่เล้าเรียนในทาง
 คันถธุระ แลวิปัสณาธุระ แลบำเพ็ญศีล สมาธิ ษัณฺญา ลีมการอัน
 เป็นส่วนอุปัชฌายวัตร แลอาจารย์วัตร เป็นต้น ฯ

ผลแห่งความประมาทนั้น ย่อมจะทำให้บุคคลเดินเล่อผลอสติ
 ในผลที่สุดก็จะเกิดโทษร้ายแรงขึ้น คือ ถึงแก่ความตาย เพราะความ
 เดินเล่อผลอสตินั้น ความตายแปลว่าความดับสูญ ได้แก่บุคคล
 ผู้สิ้นชีวิตไปแล้วมีแต่ร่างกายทอดทิ้งอยู่ หัวใจแลอวัยวะทุกส่วนก็หยุด
 กระทำการ แม้แต่มือแลเท้าก็ไม่สามารถจะกระตุกกระคิกได้ แล
 เป็นผู้ที่จะกลียคนชนมากกระทำกรงารไม่ไ้ได้อย่างเดิมต่อไป ฯ

เป็นความจริง ถ้าหากบุคคลประมาทต่อกิจการบางอย่างในทางโลก
 ย่อมจะให้โทษผู้นั้นถึงต้องตายไ้ อุปมาเช่นแม่ทัพประมาทต่อการศึก
เมื่อนำกองทัพฝ่ายตนไปปลั่งพลาศปราชัยแก่ข้าศึก ตนก็ย่อมจะต้อง

รัชราชทัณฑ์ลงกบเสียดชีวิต เพราะประมาณต่อราชการนั้น ^๕นั้นเป็น
 ทั่วอย่าง ๗ ร้ายแรง แม้ข้างอย่างจะให้ โทษไม่ถึงแก่ตาย อย่าง
 น้อยที่สักก็จะทำให้คนกระทำกิจการไม่สำเร็จประโยชน์ ^๖สมความ
 ประสงค์อันตนควรจะได้ เมื่อเช่นนั้น แม้บุคคลผู้นั้นจะมีอายุนานหลาย
 ร้อยปี ก็จะไม่มีความประโยชน์เท่ากับที่ตนได้ตายไปแล้วเหมือนกัน เหตุ
 ทั่วยะกระทำการงารอย่างใดอย่างหนึ่ง ความประมาณก็ย่อมจะพาไป
 ให้พลังแผลเหลือทุกครั้งเป็นอันไม่ใคร่สมประสงค์ เหตุฉะนั้นความประมาณ
 จึงเป็นทางแห่งความตาย สมดังพระพุทธสุภาษิตว่า “ ยมาโต มจฺจุโน
 ปถิ ” ความประมาณเป็นทางแห่งความตาย ทั่วยะประการนั้น ^{๕๒}จะ

๑. แก้วว่าพาดตนเองแลผู้อื่นให้เสียดชีวิตดีกว่า ๑

๒. ตรวจแล้ว ๑

เรียงความแก้กระทู้ธรรม ครั้งที่ ๓
 “หิริ โอตตูปบิณฑเวว โลกํ ปาเลติ สาธุกํ”
 หิริ โอตตูปบิณฑเวว โลกํ ปาเลติ

ในกระทู้ธรรมข้อนี้ สรรเสริญ หิริ แลโอตตูปบิณฑเวว โลกํ ปาเลติ
 ได้เป็นอันดี เหตุฉะนั้นหิริ โอตตูปบิณฑเวว เป็นคุณธรรมอันสำคัญประการหนึ่ง ๑
 หิริ คือความกลายแก้ไขในเมื่อจะกระทำความชั่วลง ในทันที
 ประสงค์เอาความเกลียดความกลายที่เกิดขึ้นในใจของบุคคล ขณะเมื่อ
 จะกระทำความชั่วทั้งปวงอันเป็นบาปเป็นอกุศล อันเป็นทางผิดทั้งใน
 ฝ่ายคฤหัสถ์แลคฤหัสถ์ธรรม ด้วยบุคคลผู้นั้นมาคิดเสียว่า ความชั่วนั้น
 ไม่ใช่การที่บุคคลควรประพฤติควรกระทำ ปลงใจเหินเหต ๔ สถาน
 คือ ๑ เหินตนโดยชาติว่าเกิดมาได้ยาก ๒ ชนชอว่าการกระทำกรรมอัน
 ลามกหาควรกระทำไม่ ๓ ทั้งคนเป็นผู้รู้ ลงความเห็นว่าความชั่ว
 เป็นเครื่องเศร้าหมองเป็นของปฏิกุศลเลวทรามไม่สมควรจะกระทำ ๔ มี
 ความกลายเป็นสภาพ เหินความชั่วเป็นเหตุควรกลายเป็นธรรมตาม
 สมควรตนจะกระทำ ๕ มีความเชื่อเป็นลักษณะ เชื่อว่าบาปเป็นกรรม
 ไม่ควรประพฤติ เหตุทั้ง ๕ นี้เกิดขึ้นในสันดานผู้ใดแล้ว ผู้นั้นก็
 ได้ชื่อว่าเป็นผู้มีหิริ ๑

โศกตัปปะ คือความเกรงผิด, หรือความเกรงกลัวต่อความผิด ความชั่วที่จะกระทำลง ประสงค์ถึงความชั่วที่กระทำนั้นจะให้ โทษเป็น เวรกรรม ก็ไม่ประพฤติกความชั่วที่วิถึนั้นลงไป ด้วยเห็นว่าความชั่ว หรือบาปนั้นเป็นกรรมที่ทำให้ผลร้ายแก่ผู้ประพฤติ ประคองไฟที่ทำให้ผลร้าย แก่ผู้เอามือไปจุดนั้น คนที่มี โศกตัปปะย่อมมีความกลัวเกรงแต่โทษ มีปกติเหนียวเป็นลักษณะด้วยเหตุ & ประการ คือ ๑ กลัวเมื่อทำไปแล้ว ตนจะติเตียนตนเองได้ ๒ กลัวผู้อื่นจะครหาตนได้ ๓ กลัวแต่อาชญา เช่นจะไ้รับราชทัณฑ์ เป็นต้น & กลัวแต่ทุกคติคือทุกข์ในภพที่จะเกิด ภายหน้า แล้วไม่ทำกรรมมีโทษนั้น ๆ ลงไป ทั้ง & อย่างนี้ เป็นลักษณะ ของโศกตัปปะ ฯ

หิริโศกตัปปะทั้ง ๒ ข้อนี้ เป็นธรรมคล้ายคลึงกัน คือเป็นเครื่อง เห็นขวรั้งห้ามปรามไม่ให้คนสามารถกระทำ ความชั่วลงได้ ถ้ามีอยู่ใน สันดานผู้ใด ย่อมจะบ่งกันรักษามิให้ผู้หนึ่งกระทำ ความชั่วลงในเวลาใด เวลาหนึ่ง แม้แต่ในทมิฬไม่รู้ผู้เห็น ผู้คิดถึงนึกถึงก็ มิใช่ผู้หนึ่ง รู้สึกว่าเป็นทางชั่วทางทุจริต ก็ให้มีความลอายเกลียดชังแลสก็งกลัว ห้ามปรามใจไว้ด้วย มิให้ประพฤติทุจริตด้วยกายวาจาใจนั้น ๆ ลงไป ข้อนี้มีอุทาหรณ์ในนิทานเรื่องหนึ่ง ว่านักเรียนผู้หนึ่งขณะเมื่อสอบความ รู้อยู่ในห้องเรียน เสด็จครูหาไม้กำกับห้องไม้ มีนักเรียนอีกคนหนึ่ง ใต้แนะนำให้นักเรียนผู้นั้นเข้คตำราชั้นดู โดยอธิบายว่าไม่มีใครเห็น แต่ักเรียนผู้นั้นได้ตอบว่า “ทำไมจะไม่มีคนเห็น ฉันเองนี่แหละเช่น

คนเห็น ฉันคงจะไม่ปล่อยให้ฉันกระทำความชั่วมันชั่วห้ามของครูไปได้”
 ตามถ้อยคำในอุททาทรณ์นี้ เป็นถ้อยคำอันคชงซีให้เห็นว่า นักเรียน
 ผู้นั้นประกอบไปด้วยหิริโอตตัปปะอยู่ จึงไม่ชักขึ้นข้อบังคับของครู ถ้าหาก
 มีนักเรียนที่มันเสียเช่นนันทองเรือนแล้ว จะเป็นอย่างไรบ้าง เชื่
 ว่าจะคงจะไม่มีการเบียดเบียนกัน แลพากันชักคำสั่งให้เป็นทีเกิดครอื่น
 ของครู ผลก็คือครูจะสั่งสอนวิชาให้แก่ นักเรียนได้ โดยสะดวก ห้อง
 เรือนนั้นก็จะเป็นที่เล่าเรียนได้เจริญดี ถ้าหากนักเรียนพากันไม่มีหริ
 โอตตัปปะแล้ว คงจะเกิดเบียดเบียนกันขึ้น ผู้ใหญ่ก็จะคุมเห
 ผู้หนึ่งให้ได้รับความเดือดร้อนต่างๆ แลชักขึ้นข้อบังคับของครู ครูก
 จะสั่งสอนศิลปวิทยาให้แก่ นักเรียนไม่ได้ เช่นในห้องเรียนห้องนั้นก็จะต
 เป็นที่เล่าเรียนไม่ได้โดยอยู่เอง นี้ก็ซีให้เห็นได้แล้วว่า หมู่คณะจะตั้งอยู่ได้ก็
 ด้วยอาศัยคนในหมู่คณะนั้นมีหริแลโอตตัปปะ คือความลดอาภวามสคัง
 กลัวต่อความชั่วอันเป็นเหตุให้ประพฤตีสวรรคต่อกันแลกัน ไม่ให้เกิด
 เบียดเบียนแตกร้างกันจนได้ ตัวอย่างนี้เป็นแต่หมู่คณะเล็ก ๆ แม
 แวนแคว้นที่มีคนมาก ๆ ถ้าขาดหริแลโอตตัปปะเสียแล้ว ก็ย่อมจะตั้ง
 อยู่เป็นแวนแคว้นไม่ได้ เพราะคนมีหริแลโอตตัปปะอยู่จึงได้ไม่กระทำ
 ความชั่วให้เป็นเหตุชักขึ้นกฎหมายแลข้อบังคับของบ้านเมือง คือก็
 เหมือนกัน บุคคลจะรักษาไว้ได้ก็ด้วยอาศัยมีหริแลโอตตัปปะอยู่ใน
 สันดาน มิฉะนั้นก็คงจะรักษาคิลไว้ไม่ได้โดยอยู่เอง เพราะเมื่อไม่กลัวแล
 ลอาบต่อบายแล้ว ก็ย่อมจะรักษาคิลไว้ไม่ได้ อีกประการหนึ่ง โลกจะ

ตั้งอยู่ใดก็ด้วยอาศัยหิริแลโอตตปะปะเป็นเครื่องรักษา โลกในที่นี้ไม่ใช่
 มุ่งหมายเพียงแต่พินแผ่นดินกันอย่างเดียว หมายถึงสัตว์โลกแลสรรพสิ่ง
 ที่รวมอยู่ในโลกด้วย เพราะถ้าโลกไม่มีสิ่งเหล่านี้แล้ว ก็คงจะเป็น
 แด่พินแผ่นดินกลม ๆ อันหาประโยชน์มิได้เท่านั้น คนเราที่อยู่ในโลก
 จึงกล่าวมาแล้ว ถ้าขาดหิริโอตตปะปะเสีย ก็ย่อมมีแต่รบราฆ่าฟัน
 เบียดเบียนแย่งชิงทรัพย์สมบัติกันตามชอบใจ ด้วยอำนาจโลภะโทษะ
 โมหะ ผลอันนั้นก็คือให้โลกถึงแก่ความพินาศเพราะความชั่วแห่งบุคคล
 นั้น ๆ แต่การที่โลกยังตั้งอยู่ได้เช่นนี้ ก็ด้วยอาศัยหิริแลโอตตปะปะ
 คือความกลัวความอายยังคุ้มครองอยู่ เหตุฉะนั้นหิริแลโอตตปะปะจึง
 เป็นธรรมที่รักษาโลกไว้ได้เป็นอันดี ประคองบิณฑามารคาที่คุ้มครองเลี้ยงดู
 บุตรมิให้เป็นอันตราย สมดังพระพุทธภาษิตที่ใดกล่าวมาแล้วข้างต้นนี้ ฯ

เรียงความแก้กระทู้ธรรม ครั้งที่ ๕

“จิตตสุตฺต ทม โถ สาธุ”

ฝึกฝนจิตต์เป็นการดี

ตามใจความแห่งกระทู้ธรรมข้อนี้ สรรเสริญการฝึกฝนจิตต์ว่าเป็น
การดี จำเป็นต้องอธิบายถึงคำว่าจิตต์แลราคาคุณ^๑ แห่งจิตต์ว่ามีมาก
น้อยเพียงไรก่อนจึงจะเป็นเครื่องอุดหนุนให้ทราบว่า การฝึกฝนจิตต์นั้น
คืออย่างไร

จิตต์ค่าน^๒ ก็คือใจ ใจ^๓ ใดๆ ก็ย่อมเข้าใจอยู่แล้วว่าเป็น เครื่องสำหรับ^๒
คิดการหรือบังคับการเคลื่อนไหวความเป็นไปของมนุษย์ เมื่อตรึงตรอง
ไปก็จะเห็นได้ว่า ปากที่พูดหรือเสพอาหารก็ดี ตาที่มองอะไรก็อะไร
ตลอดจนอ่านหนังสือก็ดี มือที่ไขช้อนปากกาเขียนหนังสือหรือหยิบเข้า
ของอะไรก็ดี ก็อาศัยจิตต์ใจทั้งสิ้น เมื่อเรากระทำการอะไร เราต้องคิด^๓
จิตต์ใจของเรา ก่อน แล้วจึงได้สั่งให้อวัยวะส่วนที่เราคง การนั้น
กระทำการต่อไป เช่นเมื่อเราจะต้อง การหนังสือ ใจต้องสั่งให้มือ
หยิบ มือจึงหยิบมาให้เราได้ตามความประสงค์ นี้ก็ชี้ให้เห็นได้แล้
ว่าจิตต์ของเรามีหน้าที่สำคัญอย่างหนึ่ง เป็นผู้บังคับการเคลื่อนไหวของ
มนุษย์ เป็นสิ่งสำคัญในตัวของบุคคลเปรียบเหมือนเสนาบดีผู้สำคัญใน

๑ สมบัติ ๑ ๒ ธรรมชาติ ๑

๓ เกิน ๑ ๔ ต้องคิด ๑

กระทรวงทบวงการฉนั้น ในกระทรวง ๆ หนึ่งย่อมมีคนเป็นอันมากซึ่ง
 เป็นเจ้าหน้าที่ประจำกิจการต่าง ๆ กัน มีปลัดทูลฉลอง เจ้ากรม นายเวร
 ตลอดจนเสมียนพนักงาน ก็แต่ว่าการบังคับหรือระงับการวางสิ่งใดก็
 ต้องอาศัยเสนาบดี เป็นผู้สั่งบังคับทั้งสิ้น ความข้อนั้นใด ในร่างกาย
 ของมนุษย์เราก็นั้นนั้น จิตต์ย่อมเป็นใหญ่มีหน้าที่สำหรับบังคับการวาง
 ทั้งปวง ซึ่งอวัยวะทั้งหลายจะพึงกระทำแทบทุกส่วนเว้นเสียแต่บางส่วนเท่า
 นั้น ที่ไม่ได้อยู่ในบังคับของจิตต์ใจ แต่ถึงกระนั้นอวัยวะนั้น ๆ ก็มีหน้าที่
 เพียงกระทำตามหน้าที่ ๆ มีอยู่ ถ้าอวัยวะที่อยู่ในบังคับของจิตต์ ขึ้น
 กระทำลเมิดของจิตต์ใจ ก็ย่อมจะให้อวัยวะนั้น ๆ ได้รับความผิดเอง เช่น
 คนที่นอนหลับซาแซนไปพักฟาคตั้งเตียงเข้า ได้รับความเจ็บปวดเป็นต้น
 นี้ก็ชี้ให้เห็นได้แล้วว่าจิตต์ใจย่อมมีหน้าที่สำคัญ อย่างยิ่ง ในอวัยวะทั้งปวง
 ของร่างกาย

ว่าด้วยอำนาจของจิตต์ใจ เมื่อจิตต์ใจเป็นสิ่ง ^๑ คุม ครองร่างกาย
 ของบุคคลให้กระทำการวางเช่นกล่าวมาแล้ว อันบุคคลจะกระทำดีหรือ
 ชั่วก็อาศัยจิตต์ใจบังคับให้เป็นไป อุปมาเช่นการวางในกระทรวงจะถูก
 ต้องเรียบร้อยก็ด้วยอาศัยเสนาบดีผู้บังคับบัญชาถูกต้องด้วยเหตุที่มความ
 รอบรู้ แลมีความคิดระวังรักษาแน่นเหนื่อนั้น จิตต์ก็เช่นเดียวกันย่อม
 จะนำบุคคลให้ประพฤติผิดถูกไปตามลักษณะของจิตต์ใจ บุคคลที่
 ประพฤติอันสุจริตกายวาจาใจปราศจากเขี้ยวเข็ญพ้องกันแลนั้น เพราะ

มีสุจริตอยู่ในจิตต์ในสันดาน แลบุคคลที่ประกอบการทุจริตอกศลธรรมนั้น เพราะมีทุจริตอยู่ในจิตต์ในสันดาน เป็นเหตุให้มีลักษณะที่ชั่วต่าง ๆ กัน แลคนที่ทำความชั่วต่าง ๆ นั้น เพราะขาดความรู้ว่าอะไรเป็นความดี ความชั่วเป็นบาปบุญคุณโทษประการหนึ่ง บางทีก็รู้อยู่แล้วว่า นั่นเป็น ความดีความชั่วเป็นบาป แต่ก็ขึ้นประพฤติ ตามไปในอารมณ์^๑ ที่ชั่วที่ เป็นบาปนั้นจนได้ เพราะมีความคิดเกิดพล่านขึ้น เปลี่ยนแปลงใจให้ ไม่คงที่ ด้วยขาดความสำรวมใจที่เรียกว่า สัจฉริยะ แลความข่มใจ ที่เรียกว่าทมะนั้นประการหนึ่ง สัจฉริยะแลทมะ ๒ ข้อนี้ ย่อมจะบังเกิดกันมิให้ ใจบุคคลคิดฟุ้งสร้านไปในทางที่ผิดทางที่ชั่ว เมื่อบุคคลขาด ความรู้ว่าจะอะไรคือไรชั่ว แลสัจฉริยะทมะเสียแล้ว ก็ย่อมจะเป็นผู้ประพฤติ เลวทรามต่ำช้าไป

บุคคลผู้ใคร่รู้ลักษณะของคนว่า เป็นคนชั่วประพฤติเลวทรามแล้ว ก็จำเป็นต้องฝึกฝนทรมาณใจของตนให้กลับประพฤติดี ประพฤติชอบเสีย ใหม่ ด้วยอาศัยปลูกความดีความรู้ให้เกิดขึ้น ว่าอะไรเป็นดีเป็นชั่วบาป บุญคุณโทษ แลให้มีความสำรวมใจข่มใจไม่ให้ฟุ้งสร้านตามไปใน อารมณ์ที่ชั่วในทางเสียทั้งปวง คือหวังอย่าให้เกิดความชั่ว แลพยายาม ให้เกิดความดีขึ้นในจิตต์ของตน ย่นลงเป็นธรรม ๔ ข้อ คือ ๑ พยายาม รังความชั่วที่ยังไม่เกิดไม่ให้เกิดขึ้น ๒ พยายามละความชั่วที่เกิดขึ้นด้วย ความประมาทเสีย ๓ พยายามประกอบบุญกุศล คือความดีความ

เรียงความแก้กระทู้ธรรม ครั้งที่ ๕

ธมฺโม หเว รกฺขติ ธมฺจามจारी

ธรรมนั้นแลย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม

คำว่าธรรมในกระทู้ที่สรรเสริญว่าย่อมรักษาไว้ซึ่งผู้ประพฤติธรรม
 นั้นเอง เมื่อกล่าวแต่เพียงนี้ก็เห็นได้ว่า ธรรมเป็นคุณที่ทำให้ประโยชน์
 อย่างหนึ่ง แท้จริงธรรมย่อมมีทั้งที่เป็นคุณแลเป็นโทษ เพราะคำว่า
 ธรรมย่อมหมายความว่ากว้างขวางอะไรที่เห็นความดีความงามเป็นต้นยึด
 ของคนพวกใด คนพวกนั้นก็จักว่านั่นเป็นธรรม อะไรที่เห็นความชั่ว
 ไม่เป็นต้นยึดของคนพวกใด คนพวกนั้นก็จักว่านั่นไม่ใช่ธรรมด้วย
 อาศัยความพอใจของตน เป็นใหญ่เช่นนี้ธรรมจึงมีลักษณะต่าง ๆ กัน
 ทั้งที่ชั่วแลที่ดี บุคคลใดประพฤติธรรมที่ดี ธรรมนั้นก็ย่อมให้คุณ
 ประพฤติธรรมที่ชั่ว ธรรมนั้นก็ย่อมให้โทษตามลักษณะแห่งธรรมนั้น ๆ
 ที่จะกำหนดเป็นธรรมแท้จริงคือธรรมที่มุ่งในปัญญา นั่นคือธรรม
 ในพุทธศาสนา อันเป็นพระบรมพุทโธวาทของพระพุทธเจ้า พระสัมมา
 สัมพุทธเจ้าบรมศาสดาของเราทรงพระปัญญาเป็นยอดเยี่ยมกว่าสาธุชนทั้ง
 ปวง พระองค์ตรัสรู้ธรรมอันอันชอบแล้ว พระธรรมวินัยที่พระองค์ทรง

สั่งสอนจึงลงไปแล้วไปด้วยธรรมที่ค้ำชูชอขยทั้งสิ้น อย่างไรจึงเรียกว่าเป็น
 ธรรมที่ค้ำชูชอขยนั้น จะเห็นได้จากตัวเอง ถ้าเราปราณาคามสุขไม่
 ค้ำชูการความทุกข์ คนอื่นก็มีความปราณาเช่นเดียวกัน ทุก ๆ คน
 คงมีปราณาแต่ความสุข ไม่อยากให้ความทุกข์มาใกล้กลายคือ ไม่
 อยากให้มาเบียดเบียน ค้ำชูการแต่ให้ช่วยทุกข์ช่วยร้นต่าง ๆ เหตุฉนั้น
 ธรรมที่ค้ำชูชอขย คือพระบรมพทโธวาทของพระพทเจ้าทกขยจึงลงนมีใจ
 ความลงเป็นอันเดียวกัน ให้ละเว้นทวิตคือประพฤติช้วยกายวาจา
 ใจเบียดเบียนซึ่งกันแลกัน เช่นธรรมที่เรียกว่าศีล ๕ ของคฤหัสถ์
 ศีล ๓๐ ของสามเณร แลศีล ๒๒๗ ของภิกษุเป็นต้น ให้ประกอบสรวิตคือ
 ประพฤติชอขย้วยกายวาจาใจที่เรียกว่าเมตตาการุณาสัมมาอาชวะ ฯลฯ
 เป็นต้น ให้กระทำใจของคนให้หมกขยปราศหากกิเลสคือเครื่องเคร้า
 หมองซึ่งเป็นรากเง้าของกุศลมูลแลอกกุศลมูลเป็นต้นทั้ง ๓ อย่างนี้ เช่น
 หัวข้อพระโธวาทพระพทเจ้า อีกประการหนึ่งธรรมที่ค้ำชูคือพระพทโธวาท
 ของพระศาสดาย่อมมีลักษณะเพื่อให้กลายความกำหนัดเพื่อให้ปราศจาก
 ทกข เพื่อไม่ให้สะสมองกิเลส เพื่อให้มีความอยากอันน้อย เพื่อให้
 มีความสันโดษ เพื่อให้มีความสงัดจากหมู่ เพื่อให้มีความเพียร เพื่อให้
 ให้ได้ง่าย ฉนั้นจึงจะเป็นธรรมของพระศาสดาแท้จริง ๆ

ธรรมในพระพทศาสนาที่ควรระชักมาพอเป็นตัวอย่าง อย่างหนึ่ง
 คือสิกขาของภิกษุที่เรียกว่าศีลสมาธิขณญา ศีลสมาธิขณญาทั้ง
 สามอย่างนี้ เป็นธรรมสำคัญอย่างขอกในพระพทศาสนา ศีลคือ

ความรักสากายวาจาให้เรียบร้อยไม่ให้กระทำทุจริตด้วยกายวาจาสมาธิ
คือความรักสากายใจมั่นไม่ให้ซาคสศีลสัมปชัญญะ บัญญาคือความรอบรู้
ในกองสังขาร ฐุผลกรรม สิกขาทั้งสามข้อนี้สำหรับภิกษุจะได้รู้จัก
ศึกษาใช้ในพระธรรมวินัยทุก ๆ ข้อที่ควรปฏิบัติ เป็นตัวอย่างของธรรม ๆ

บรรดาคนเราที่เกิดมาในโลกย่อมจะต้องมีกรรมเป็นหลักยึดถือไม่
มากนักน้อยด้วยเหตุที่กรรมเป็นเครื่องรักษากายวาจาใจ คือความประพฤติ
ให้เที่ยงตรงต่อความประสงค์ ถ้าหากซาคกรรมเสียแล้วก็จะไม่มีเครื่อง
ยึดเหนี่ยว ให้กิจการที่จะกระทำถูกต้องเป็นอันสำเร็จถึงงาม เปรียบ
เหมือนรถซึ่งเทียมด้วยม้า ถ้าสายยังเห็นสำหรับรั้งม้าให้พารดไป
ตามทางที่ประสงค์ซาคเสียแล้ว รถก็ย่อมจะไปชนกับอะไรต่ออะไรสกแล้ว
แต่ม้าจะพาไป ถ้าหากรถนั้นมีสายยังเห็นบริบูรณ์ ก็ย่อมจะรั้งม้า
ให้พารดไปตามหนทางที่ประสงค์ได้ โดยปราศจากภัยอันตราย เหตุ
ฉะนั้นคนจึงต้องมีกรรมเป็นหลักยึดถือ ให้การงานเป็นผลสำเร็จบริบูรณ์
ได้ คนที่เชื่อพระโอวาทของพระพุทธเจ้าปฏิบัติในทางที่ชอบตั้งอธิบาย
มานั้น ได้ชื่อว่าผู้ประพฤติธรรม ๆ

เมื่อคนเราประพฤติธรรมแล้ว ธรรมนั้นย่อมชักนำให้บุคคลนั้น
ประสบสิ่งที่ดีแลทำให้เกิดความสุข แลละพินสิ่งที่ไม่ดีเกิดความชั่วแล
ให้เกิดทุกข์ รักษาผู้ประพฤตินั้นมิให้ตกไปในทางที่ชั่วแลทางบาป
อุปมาเช่นสอนให้เว้นทุจริตแลให้ประกอบสุจริตเมื่อเราประพฤติธรรมนั้น

เช่นไม่คิดปองร้ายผู้อื่น หรือลัททรพัสสมบัติของเขา ผู้อื่นก็จะได้
 ความสุขโดยที่ไม่ถูกรังแกข่มเหง เราก็จะได้ความสุขคือไม่มีใครคิด
 แก่แค้นประทุษร้ายเรา มีแต่ช่วยทุกข์สุขซึ่งกันและกัน นี่เป็นผลของผู้
 ประพฤติธรรมจะไ้รับ คือธรรมนั้นจะรักษาผู้ประพฤติไว้ มีให้ไ้
 รับความทุกข์ภัยไ้เป็นแต่ สมควรที่สาธุชนจะประพฤติธรรมไว้ให้มี
 ในสันดาน ตามพระโอวาทของพระบรมศาสดาจารย์ที่ครั้งว่า อมฺโม
 หเว รกฺขติ อมฺมจารี กวฺยปรการณ^{๕๑} ฯ

เรียงความแก้กระทู้ธรรม ครั้งที่ ๖

สัจจ์ เว อมตา วาจา

คำจริงเป็นวาจาไม่ตาย

ตามใจความแห่งกระทู้^{นี้} ท่านกล่าวสรรเสริญคุณคือคำจริงไว้
ว่าเป็นวาจาอันไม่ตาย เมื่อใคร่ครวญดูก็จะเห็นได้ว่า คำจริงนั้นอาจจะ
ตั้งอยู่ได้ชั่วนานานไม่มีอันเสื่อมสูญหรือพินาศทำลาย ใช้ได้ทุกกาล
ทุกสมัย จึงได้ชื่อว่าไม่ตายสมดังความแห่งกระทู้^{นี้}.

จักอธิบายในทางโลกก่อน คำจริงในที่นี้ท่านมุ่งหมายถึงคำที่
กล่าวให้ผู้ฟังเข้าใจถูกความจริง ซึ่งตรงกันข้ามต่อคำเท็จ ที่กล่าว
ให้ผู้ฟังเข้าใจผิดจากความจริง เช่น หลอกหลวงเขาด้วยวาจาหรือพูด
ขมनाเป็นตวชนเป็นต้น คำเท็จนั้นเป็นวาจาชั่ว เพราะเมื่อเขาจับ
คนทีกล่าวได้ ก็จะทำให้เขาคลายความไว้วางใจไม่เชื่อถ้อยคำอีก
ต่อไป เช่นบุตรพูดเท็จให้บิดามารดาจับได้เสียคราวหนึ่ง ก็ไม่เป็น
ที่ไว้ใจกันต่อไป คำเท็จจึงเป็นวาจาชั่วที่ไม่เป็นที่พอใจของคน แล
คำจริงจึงได้เป็นวาจาอันประเสริฐที่คนนิยมนับถืออย่างยิ่ง พระศาสดา
จึงได้ทรงกำหนดการรักษาคำจริงไว้เป็นสิกขาบทที่ ๔ แห่งองค์ศีล ให้
เว้นจากกล่าวคำเท็จ คือให้กล่าวแต่คำที่ตรงแท้ที่จริงเท่านั้น แต่คำ
พูดที่พูดส่ง ๆ ไปไม่เลือก กาลเลือก สมัยก็ใช้ไม่ได้เพราะอาจจะพูดจริง
ในที่ไม่ควรก็มีเช่นเขาเร่เองของฝ่ายหนึ่งไปบอกกับอีกฝ่ายหนึ่งหรือประธาน

ความเสียหายของเขาเป็นต้น แม้เรื่องนั้นจะเป็นจริงท่านก็ไม่สรรเสริญ
 คนที่พูด กลยศที่เคยสงสัยอีก อย่างนี้เรียกว่าพูดไม่รู้จักที่ควรแลไม่ควร
 ท่านไม่สรรเสริญ พูดก็ด้วยจริงด้วยท่านจึงสรรเสริญ เหตุฉนี้ในพระพทอ
 ศาสนาท่านจึงกำหนดคำพูดให้เป็นขีววารของคำจริงอีก ๓ ข้อ คือ เว้น
 จากพูดส่อเสียด ๓ เว้นจากพูดคำหยาบ ๓ เว้นจากพูดเพ้อเจ้อ ๓ ทั้ง ๓
 ข้อนี้ ท่านจัดเป็นองค์ขีววารขององค์สิกขาบทที่ ๕ ทั้งสิ้น คำจริงนั้น
 มีคุณประโยชน์ในทางโลกอย่างยิ่ง คือเป็นทางให้คนมีความสามัคคี
 ประองคองกัน ไม่ให้แตกร้างกันไป ให้รวบรวมอยู่เป็นหมู่เป็น
 เหล่าได้ เพราะคนเราที่รวมกันอยู่เป็นหมู่คณะเป็นประเทศบ้านเมือง
 เช่นนี้ต้องมีความแตกร้างวิวาทกัน ที่จะกำจัดสิ่งโรงศาลให้ตักสินให้
 ด้วยคำตรงหรือคำจริงเป็นธรรมดา ส่วนศาลที่จะตักสินนั้นก็ต้องอาศัย
 ผู้ที่เบิกความจริงคือพูดจริงด้วยจึงจะทำสำเร็จไปได้ นี่เป็นตัวอย่างให้
 เห็นในการที่โลกต้องฟังคำจริงอย่างหนึ่ง ๆ

คำจริงอีกอย่างหนึ่ง ท่านจัดว่าเป็นคำจริงโดยตรง ได้แก่ที่
 กล่าวถึงของจริงแท้ คำจริงนั้นคือคำที่ประกอบด้วยเหตุแลด้วยผล
 ทั้งเมื่อขยทคลมาประกอบตามคำนั้นก็ย่อมได้ผลสมมุ่งหมาย ตัวอย่าง
 เช่นคำที่สอนให้กล่าววาจาจริง เมื่อประพฤติตามคำนั้นคือพูดแต่คำจริง
 ไม่พูดเท็จเลยดังนี้ ก็ย่อมเป็นทนต์ถอของคนทั้งหลาย ตั้งต้นแต่ระหว่าง
 บุตรชคากับบิดามารดา สามัคคีภรรยา ครูอาจารย์กับศิษย์ นายกับ
 ข้าบ ย่อมเป็นที่ไว้วางใจกันได้ในที่ทุกสถาน ไม่มีความระแวงสงสัย

กันในทางใดทางหนึ่ง ต่างอยู่เป็นสุขสำราญทุกเมื่อ นัย่อมเป็นผล
เจริญมาแต่ความสัจ ในพระพุทธศาสนา ท่านกล่าวสรรเสริญคำสั่งสอน
ของพระศาสดา ซึ่งได้ชื่อว่าพระธรรมนั้น ว่าเป็นคำจริง คือแสดง
ของจริงหรือความจริงแท้ ความจริงที่แสดงไว้ในพระธรรมนั้น เมื่อ
จะแยกออกแล้วมีอยู่ ๖ ประการ คือจริงสมมติ ๓ จริงวาจา ๓ จริง
ปรมาตม์ ๓ จริงสภาวะ ๓ จริงอริยสัจ ๓ จริงนิพพาน ๓ บรรดาสิ่ง
ของทั้งปวงที่มีชื่อต่าง ๆ กันย่อมเป็นไปตามสมมติ คือสมมติให้เป็น
อย่างไรก็ได้ชื่อว่าอย่างนั้น ตลอดจนสมมติให้เป็นคนเป็นสัตว์เป็นเรา
เขาคนโน้นคนนี้ หรือเป็นชนนางข้าราชการแลเจ้านายต่าง ๆ ล้วน
ด้วยสมมติตั้งขึ้นทั้งสิ้น นี้เรียกว่าจริงสมมติ เมื่อได้สมมติ กันไว้ว่า
เป็นอะไรทำอะไรแล้ว ก็เรียกตามชื่อแลพูดให้ตรงตามที่ได้สมมติขึ้นทั้ง
คนแลสัตว์สิ่งของ ไม่เรียกไปอย่างอื่น คือกล่าวแต่คำจริงทั้งกล่าว
มาแล้ว เรียกว่าจริงวาจา สิ่งหรือส่วนที่ได้สมมติขึ้นนั้นถึงจะต่างกันแต่
ก็รวมอยู่ในชั้น ๕ หรือธาตุ ๕ เหมือนกันหมด ไม่ใช่เราไม่ใช่เขาไม่
ใช่สัตว์ไม่ใช่มนุษย์ อย่างนี้เรียกว่าจริงปรมาตม์ ชั้น ๕ หรือธาตุ ๕ นี้
เมื่อเกิดมาแล้วก็เป็นธรรมดาที่จะต้องแปรปรวนไป ในที่สุดก็แตกทำ
ลายไม่คงอยู่ได้ อันความแปรปรวนไปย่อมย้ายย้ายอยู่เสมอ ไม่มีใคร
บังคับให้เป็นอย่างอื่นได้ เช่นนี้เรียกว่าจริงสภาวะ ชั้น ๕ หรือธาตุ
๕ ที่รวมกันเข้าเป็นสัตว์บุคคล เมื่อมีความเกิดเป็นयेของตนก็ย่อมมี
ความเจ็บตายมาประสมเป็นธรรม ๓ ได้ชื่อว่าทุกข์ บุคคลไม่รู้ตาม

ความเป็นจริง คิดททยานอยากไปต่าง ๆ ได้^๕ชื่อว่าสมุทัย ความตัย
 ความปราณาเสียได้^๕ชื่อว่านิโรธ ความปฏิบัติให้เกิดความเหินชอยจน
 ถึงตั้งใจชอย อันเป็นทางตัยความปราณา ได้^๕เชื่อว่ามรรคทั้ง ๘
 อย่างนี้เรียกว่าจริงอริยสัจ ความตัยกิเลสแลทุกซ์ได้^๕สิ้นเชิงแล้ว อัน
 เป็นเหตุให้เจริญแก่กล้าได้^๕ชื่อว่าจริงนิพพาน ความจริง ๖ ประการนี้
 เป็นคำสั่งสอนของพระศาสดา ซึ่งเป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่าพระธรรมของ
 พระองค์เป็นคำจริงทั้งสิ้น คือเป็นของจริงที่มีเหตุมีผลอันผู้ฟังและผู้ปฏิบัติ
 ชอยตามย่อมได้^๕รับผลสมความมุ่งหมาย ฯ

อย่างไรคำจริงจึงไม่ตายนั้น ก็เพราะคำจริงเป็น^๕วิสัจจวิสัย^๕ของกัน
 ความหลงมงายของผู้ฟังเสีย ให้ประโยชน์แก่ผู้ฟังตามความจริง
 มิให้หลงไปตามคำเท็จวิสัยได้ คนจึงพอใจคำจริงแลรักษาไว้ แลแม้
 บุคคลตั้งแต่ชนสามัญจนถึงผู้มีอำนาจวาสนา ก็ไม่อาจจะคัดค้านหรือ
 ลบล้างเสียได้ ไม่เหมือนคำเท็จ แลทั้งคนผู้พูดเท็จ เมื่อเขาจับได้เสีย
 ครั้นหนึ่งแล้วก็ไม่อาจจะทำให้ใครเขาเชื่ออีกต่อไป ส่วนคำจริงนั้นเมื่อไม่
 มีใครคัดค้านได้แล้วก็จะตั้งอยู่ได้ตลอดกาลนาน คือเป็นอันไม่เสื่อมสูญหรือ
 พินาศทำลาย คือไม่ตายสมดังความแห่งบัญญัติหาฟังเห็นได้ ในพระพุท
 ธศาสนา พระธรรมวินัยของพระศาสดาย่อมเป็นคำจริงจึงไม่มีใครอาจคัด
 ก้างได้ แม้พระพุทธเจ้าจะเสด็จดับขันธปรินิพพานไปตั้งสองพันปีแล้ว
 พระธรรมคำสั่งสอนของพระองค์ก็ยังอยู่^๕แลใช้^๕ได้อยู่เสมอ ถึงได้^๕ชื่อว่า
 คำจริงเป็นวาจาไม่ตายด้วยประการฉนี้ ฯ